

ביטחון וחוסן - למי?

ביטחון וחוסן - למי? תפיסות פמיניסטיות על ביטחון

עורכות: אמאני דעיף, דורית אברמוביץ' וחדוה אייל

π

פרדס הוצאה לאור

קואליציית נשים לשלום היא קואליציה של עשרה ארגוני שלום פמיניסטיים (בת שלום, פרופיל חדש, מחסום WATCH, נשים בשחור, תנר"י, בת צפון, נל"ד, נגה, האם החמישית, WILPF) הכוללת נשים פלסטיניות ויהודיות, אזרחיות ישראל. הקואליציה פועלת לסיום הכיבוש ולקידום שלום צודק ובר קיימא בין ישראל ושכנותיה, להשגת שוויון מלא לנשים, שוויון לפלסטינים אזרחי המדינה ולכל תושבי ישראל, צמצום המיליטריזם ומאבק למען צדק חברתי וכלכלי. הקואליציה יזמה פרויקט דו-שנתי שמטרתו לשנות את המושג ביטחון כך שיכלול היבטים אזרחיים מגוונים. הפרויקט פועל בקרב מדריכות/ים צעירות/ים, קבוצות נשים, ארגונים לשינוי חברתי, אנשי תקשורת ועוד.

"אשה לאשה" – מרכז פמיניסטי חיפה, הינו קולקטיב פמיניסטי שנוסד בשנת 1983. מטרת "אשה לאשה" היא להביא לשינוי חברתי על ידי הפצת רעיון שוויון הזכויות וההודמנויות של כל הנשים באשר הן, מיגור האפליה, האלימות והדיכוי נגד נשים ופעולה לסולידריות בין נשים. פרויקט "נשים, שלום וביטחון" אשר פועל במסגרת "אשה לאשה", שם לו למטרה לקדם פרספקטיבה מגדרית-פמיניסטית להבנת המשמעויות, ההשלכות והשפעות של הסכסוך הישראלי-פלסטיני על נשים החיות בצלו. דרכו אנו בוחנות את המחירים והצרכים הייחודיים של נשים ונערות באזורי סכסוך, ופועלות להעלאת מודעות החברה בנושא. אנו מאמינות ביכולתן של נשים להוביל ולהנהיג שינוי חברתי פוליטי דרך העלאת קולן הייחודי והבאת תובנות פמיניסטיות לנושאי בטחון ושלום.

אשה לאשה – מרכז פמיניסטי חיפה

רח' ארלוזורוב 118 חיפה 33276

טלפון: 04-8650977 פקס: 04-8641072

דואר אלקטרוני: ishahfc@netvision.net.il

אתרי אינטרנט: www.coalitionofwomen.org; www.isha.org.il

עריכה לשונית: דורית אברמוביץ', אמאני דעיף ודיאב זאייד.

תרגום: לינא שהין, נעמה יחזקאל, איילת בן ישי, מרשה בראון, ג'סיקה בון, רנא דעיף, כיפאח דגש.

עיצוב כריכה: מירית דקטור

© פרסם הוצאה לאור

ת"ד 45855, חיפה 31458, contact@pardes.co.il

מסת"ב 978-965-7171-51-6 ISBN

תשס"ז 2007

Printed in Israel

תוכן עניינים

7	תודות
9	פתח דבר
11	הרצאת פתיחה ד"ר דליה זק"ש ונבילה אספניולי
15	מצפון תיפתח הרעה זהבה גלאון
17	הצגת דו"ח מרכז מהות: 'נשים בכלכלת מלחמה – עדות חיה' יערה בוקסבאום
25	הטרנספר השקט של הפלסטינים בשטחים הכבושים טרי בולטה
31	על הסכנה שבנשק גרעיני ד"ר הלן קלדיקוט
35	מה בין נשק גרעיני וביטחון? עו"ד מרב דתן
41	עוד ביטחון כזה ואבדנו: התפוררות החברה האזרחית בשם הביטחון חדוה אייל

תודות

תודה לחברות אשה לאשה ולקואליציית נשים לשלום שפעלו לקיום הכנס והצלחתו. תודה מיוחדת לאלכס ניסן אשר הכינה וצילמה את קלטת הריאיון עם ד"ר הלן קלדיקוט, לאורלי נוי על הנחיית הכנס, לכל הדוברות שלקחו בו חלק ולצוות הסינמטק על שיתוף הפעולה ואירוח האירוע.

ספר זה מתפרסם הודות לתמיכת הקרן החדשה לישראל.

הכנס התקיים בתמיכת האיחוד האירופאי. התכנים בכנס הם באחריות הבלעדית של קואליציית נשים לשלום ו"אשה לאשה", ובשום מקרה אינם משקפים את עמדת האיחוד האירופאי.

פתח דבר

זו השנה השנייה שבה הארגונים "אשה לאשה – מרכז פמיניסטי חיפה" ו"קואליצית נשים לשלום" מקיימות כנס שנתי מקביל לכנס הרצליה, תחת הכותרת "ביטחון וחוסן – למי?". הכנס "ביטחון וחוסן למי?", נועד לשנות את המשמעויות של תפיסת ה"ביטחון" הצבאית-מיליטנטית-גברית באמצעות דיון על ביטחון בהקשר פמיניסטי-אזרחי.

בכנס הרצליה נואמים מדי שנה ראש הממשלה, שר הביטחון, שר החוץ ובכירים נוספים ממערכות הממשל והביטחון של ארצות-הברית ומדינות נוספות. על אף שכנס הרצליה נחשב לבמה מרכזית וחשובה לדיונים בנושאי החוסן והביטחון, נדמה כי הרכב הדוברים בו, שרובם באים מאליטת ההון, השלטון והצבא בישראל ובמערב, כמו גם הנושאים המדוברים בו, אינם כוללים מרכיבים מהותיים הנוגעים לביטחון ולחוסן אזרחי.

הדוברים בכנס מקדמים אג'נדה, תפישת עולם ואינטרסים צרים אשר אינם מייצגים את הצרכים והביטחון של קבוצות וקהילות רבות בציבור. ניתוח האיזמים מבחוץ על ישראל, מערך הקשרים שלה עם מדינות בנות ברית והעיסוק בהערכת עוצמתו של הצבא, כפי שנעשים בכנס הרצליה, אינם משקפים, ואף סותרים, את מגוון ההיבטים של מהו ביטחון וחוסן ביטחון בחייהם של נשים וגברים בישראל ובאזור.

כל אחת ואחד מאתנו חווה חוסן ביטחון הולך וגובר במעגלי חיינו השונים. העדר קביעות ותנאים במקום העבודה, אלימות כלפי נשים בכל תחומי החיים ובכל המרחבים, גזענות ואפליה ממסדית על רקע לאומי, עדתי ומגדרי, אלימות מצד שוטרים, אלימות של נוער וילדים בבתי הספר, תאונות דרכים, זיהום אוויר ואלימות אקולוגית: לכל אלה השלכות יומיומיות קיומיות על רבים שהביטחון שלהם הולך ומתערער, נושאים אלה אינם עולים לשיח הציבורי הדומיננטי.

בשל כל האמור, מטרת הכנס האלטרנטיבי היא להרחיב את יריעת הדיון על מובנו של מושג הביטחון ולהשמיע קולות ותפיסות אחרות, אשר רלוונטיות לנשים, אנשים וקהילות שאינן נשמעות בארץ בשל היותן לא לגיטימיות בצל סדר היום הלאומי-צבאי. היוזמה לכנס היא של שני ארגונים פמיניסטים והדוברות בו הן נשים ממגוון ציבורים ועמדות – מזרחיות, פלסטיניות, מהגרות ועוד, אשר קוראות תיגר על השיח ההגמוני הצבאי.

כדברי ד"ר עמליה סער, מרצה באוניברסיטת חיפה ופעילה ב"אשה לאשה", על הכנס האלטרנטיבי: "עוני של נשים, אלימות מינית כלפי נשים והדרה של נשים ממקדי קבלת החלטות הם תוצאות ישירות של הדומיננטיות הגברית המיליטריסטית המתמשכת. על מנת שלא נישאר במעגל שוטה של תודעה ומציאות שמזינות זו את זו לעבר הרס הולך ומתגבר, יש להפנות את עדשת הביטחון אל המרחבים הסמויים מן העין".

בספר זה מובאים עיקרי הדברים שהוצגו בכנס האלטרנטיבי השני, שנערך בחיפה, בינואר 2007. הבחירה לקיים את הכנס בחיפה לא הייתה מקרית – תושבי חיפה והצפון היו אלו ששילמו מחיר כבד בביטחונם בזמן ואחרי מלחמת לבנון השנייה. במושב הראשון של הכנס הוצגה ביקורת על אופן קבלת ההחלטות לגבי היציאה למלחמה. באותו המושב הוצג דוח מרכז "מהות" שעוסק בהרעה במצבן הכלכלי, התעסוקתי והנפשי של נשים עניות בצפון עקב המלחמה. במושב השני נידונו ההשלכות של מדיניות ישראל על חייהם וביטחונם של תושבי מזרח ירושלים והשטחים הכבושים, תוך שימת דגש על הלחצים הבירוקרטיים, הכלכליים והצבאיים אשר מקשים עליהם להמשיך ולחיות במקומותיהם. נושא קיומו של נשק גרעיני במזרח התיכון ובישראל נידון בהרחבה בכנס, על הסכנות הרבות הכרוכות בו. לבסוף נידון הקושי של יחידים וארגונים בישראל להיאבק נגד העדר הביטחון הקיומי, כלכלי, תעסוקתי שלהם, בהיות החברה הישראלית מגויסת לאידיאולוגיה ביטחונית-צבאית בלבד. וממוקדת בביטחון לאומי-צבאי בלבד.

הספר מיועד לציבור הרחב – ישראלי, פלסטיני ובינלאומי, ומטרתו לעורר ולהרחיב את השיח והדיון הציבורי על אלטרנטיביות קיומיות שיכולות להעניק לכולנו חיים בטוחים מפני אלימות צבאית, כלכלית ומינית. ההרצאות בספר מציגות מגוון עמדות של נשים הפועלות לשינוי חברתי, מתוך הממסד ומחוצה לו. הקולות המגוונים המופיעים בספר אינם מיועדים להציג עמדה אחידה או לייצג תפיסה של הארגונים שיזמו את הכנס, אלא לעורר חשיבה חדשה, אלטרנטיבית לתפיסת הביטחון הצרה, הצבאית והחד ממדית של השלטון בישראל.

עדי דגן

קואליציית נשים לשלום

הרצאת פתיחה

ד"ר דליה זק"ש, אוניברסיטת חיפה
ונבילה אספניולי, מנהלת מרכז אלטופולה

בעודי קוראת היום את עיתון הבוקר, נתקל מבטי בכותרת הבאה: "יום של אלימות נגד נשים: חשד כי ברחובות ובבת ים רצחו גברים את בנות זוגם". השאלה הראשונה שהרהרתי בה, למראה הכותרת, הייתה: האם יש במחוזותינו יום שאינו כולל אלימות כלפי נשים? בעודי חושבת על כך, הופיעה לנגד עיני ידיעה נוספת, שכותרתה: "עלייה חדה במקרי אונס של חיילות. במהלך המחצית הראשונה של 2006 התקבלו 28 דיווחי אונס של חיילות, לעומת 19 ב-2005". ברור הוא כי מספר החיילות המותקפות מינית גבוה עוד יותר ממה שדווח בעיתון, אך ייתכן כי הצבא רצה להפגין בידיעה זו את התייחסותו הרצינית, לכאורה, לתקיפה מינית של חיילות בעקבות פרשיית ההתעללות המינית הקבוצתית בנערה בבסיס נבטים.

ועוד בנושא העדר ביטחון של נשים בישראל, אירעו לאחורונה בצפון הארץ מקרי רצח של נשים, שרובם לא פוענחו. שתי נשים צעירות נרצחו באכזריות בגליל ובגולן, ובחיפה נרצחה רים אלקאסם, חברה של חלק מהנוכחות באולם הכנס. חלק מהאנשים שהכירו את רים, בהם כאלה המכנים עצמם חבריה, טענו בתגובה כי נשים לא צריכות לגור בשכונת הדר בחיפה. במילים אחרות, מבחינת אנשים אלה התשובה לאלימות כלפי נשים היא הכנסתנו לגטאות והכרזה על אזורים בהם אסור לנו להתגורר. אם להמשיך בקו מחשבה מסוכן זה, הרי שלפני מספר ימים הותקפה אשה מבוגרת באכזריות קרוב למרכז הכרמל במהלך שוד. משמעו של פשע זה, על פי חלק מהאנשים, הוא כי מרכז הכרמל מסוכן לנשים ועל כן אסור לנו להתגורר בו.

אין צורך להכביר מילים ולציין כי ממילא אלימות כלפי נשים מתקיימת בכל מקום, ומכאן, שאין באמת אזור, שכונה או עיר בה נוכל לגור בבטחה ואין בפתרון זה אלא לסמא את עיננו, כאילו באמת ניתן לסמן מקומות שבטוחים עבורנו. מכאן, שעלינו להכיר בכך שכל מקום מסוכן לנשים, בבית, ברחוב, במקום העבודה, בכל עיר, ובכל שכונה. אם מוסיפים לכך

את העלייה בממדי העוני והאבטלה מהם סובלות נשים, כל שנותר הוא לעמוד כאן, לפניכן, ולהצהיר באופן שאינו משתמע לשתי פנים:

במצב הנוכחי אין לי, כאשה, לא ביטחון ובוודאי לא חוסן. עלינו ליצור מציאות אחרת כדי להרגיש בטוחות.

בשנה האחרונה היינו עדות, במיוחד באזור הצפון, להסלמה חמורה בתחושת חוסר הביטחון שאנחנו חוות. חוסר הביטחון התבטא בעת מלחמת לבנון השנייה בכל תחומי חיינו. חוסר ביטחון זה נבע מהצורך לשמור על עצמנו ועל משפחותינו בזמן המלחמה, ללא מקומות מסתור בטוחים, או ללא מקומות מסתור כלל. הוא גם נבע מן ההכרח להמשיך להגיע מדי בוקר לעבודה, גם תוך סיכון חיים ממשי, מחשש של פיטורים. חיינו זמן ממושך בתוך מצב של אימה וסכנה, בגלל ממשלה שיצאה למלחמה לא לנו ולא עבורנו, תוך התעלמות מצורכי האוכלוסייה ומהאחריות לגורלנו.

לאלה ששפע בידיהם היה פחות קשה כי הם יכלו לברוח למקומות מקלט. לרוב אוכלוסיית הצפון לא היו האמצעים והמשאבים לברוח למקומות לא מוגזים, וגם המקלטים עצמם הפכו בחלקם למסוכנים כמו טילי המלחמה. חוסר השוויון בתוך אוכלוסיית הצפון קיבל את ביטויו המוקצן בעת המלחמה והבחין בין מעמדות ולאומים. זאת בנוסף לכאלה שלא חפצו לברוח לאזורים אחרים בגלל טראומות עבר והזיכרון הקולקטיבי המצטרף אליהן.

למרות שהמלחמה הסתיימה כביכול, רבות מאתנו ממשיכות להרגיש חוסר ביטחון בכל תחומי חיינו. ממצאי מחקר שיצא לאור לאחרונה הראו כי שלישי מתושבי ותושבות הצפון לקו בתופעות פוסט-טראומתיות בעקבות מלחמת לבנון השנייה ויותר נשים לקו בתופעות פוסט טראומתיות מאשר גברים. יש המסבירות זאת בכך שהנשים נשארו בבתיהם לטפל בילדים, בחולים ובמבוגרים ונוסף לחרדה שלהן, נוספה חרדת האחריות על כל הסובבים. רבות ורבים מאתנו נותרו עם חובות גדולים, בתים הרוסים, בנות ובני משפחה פצועים וכאלו שלא יחזרו לעולם. היו בינינו שאיבדו עבודתן ומקור פרנסתן. אנו יכולות לשער כי אם זה מצבנו, חריף בהרבה מכך הוא מצבן של תושבות לבנון, הגרות בביירות או בכפרים שבדרום ארצן. אנחנו יכולות להבין ולהזדהות עם נשים בלבנון אשר חיו בעת המלחמה תחת הפגזות קשות, חלקן הגדול איבדו את יקיריהן, נהרסו בתיהן, שכוונתיהן וכפרים שלמים נמחקו.

אני חוזרת לבוקרו של יום זה. לאחר שקראתי על האלימות הקשה כלפי נשים, נותר לי לקרוא מדברי הגנרלים בעת המלחמה:

רמטכ"ל המלחמה, חלוץ: "מה שנותר עכשיו אלו חורבות ביירות. אם יהיה מזג אוויר טוב מחר, כל המערכות מתנפלות על דרום לבנון". ידלין: "אבותינו כבשו את כל ארצות ערב בשישה ימים ואנחנו לא יכולים להיכנס ולגמור דרומית לליטני". קפלינסקי: "אין משמעות צבאית טקטית לכיבוש בינת ג'בייל, יש כאן משמעות סמלית". וכל שנותר לי הוא לשאול: מה לדבריהם רוויי האלימות והכוחנות ולביטחון?

הגנרלים דיברו בעת המלחמה, אך אותנו השתיקו. כאשר רצינו להתנגד למלחמה או להעלות את מצוקת הנשים, הילדים או כלל האזרחים, החרישו אותנו ומי שהעזה בכל זאת לדבר איימו על חייה.

מאז סיום המלחמה מאיימים עלינו במלחמה נוספת, מפחדים אותנו באזהרות חוזרות ונשנות ומבטיחים לנו שרק המלחמה הבאה תביא את הביטחון הנכסף. השימוש בהפחדה הוא כלי של השלטון הגברי – מיליטריסטי לשמר ולהעצים את עצמו. הם עושים זאת בשלל דרכים. הן על ידי שימוש באיומים על הביטחון שלנו בהווה מצד חיזבאללה, סוריה, איראן, נשק גרעיני וכדומה והן על ידי שימוש בפחדים קיומיים, תוך שימוש כלפי הציבור היהודי בזיכרון הקולקטיבי המושרש של השואה. הם מסבירים לנו כי הפתרון היחידי למניעת שואה נוספת הוא חיוק הצבא והגברת המיליטריזם. אנו כבר הבנו, מתוך חיינו כאן, כי תוצאת איומיהם ותוצאת מדיניות ההפחדה והמלחמות הוא לא רק ירידה חדה בביטחון או בחוסן שלנו, אלא גם חלוקה לא שוויונית של משאבים. המדינה בה אנו חיות משקיעה הון עתק בחימוש ובגנרלים במקום ברווחה, בריאות ותעסוקה. חלוקה לא שוויונית כזו של כוח הופכת את הגברים למומחים ומנהיגים ופוגעת קשות במעמדן וביטחונן של נשים ובתוכניות רווחה, בריאות, תעסוקה וחינוך, בפיתוח תוכניות נגד אלימות, בחינוך לשלום ולשוויון בין המינים.

השימוש בפחד ובמלחמה מאפשר גם להמשיך ולקפח את האוכלוסייה הפלסטינית בישראל, לשמור אותה יותר ענייה ולגזול ממנה אדמות למען, לכאורה, ביטחון האומה ושאר סיסמאות. מצבי מלחמה וחרדה מייצרים הפנמה של סדר עדיפויות מוטעה גם אצל הנשים עצמן. מרבית הנשים מייחסות עדיפות ל"ביטחון הלאומי" על פני ביטחונן שלהן. כך הראה מחקר שנעשה בארגון "אשה לאשה", אשר העלה כי בזמנים של "חירום לאומי" פחות נשים פונות למרכזי סיוע לנפגעות תקיפה מינית, למקלטים לנשים מוכות ולמרכזים נגד אלימות.

ואעבור לענייני התקציב. מניין מוצא השלטון את כל הכסף לתחזוקת הצבא במלחמה ולחימושו מחדש? בהמשך לכך, למי מופנה רוב התקציב מאז סיומה של המלחמה? האם מושקע כסף בבניית ושיפוץ מקלטים? למתן שירותים לאזרחים במקרה של הפצצות? לפיצוי עבור נשים אשר מקורות הפרנסה שלהם נפגעו קשות? לפיתוח תוכניות להגברת הביטחון או החוסן של נשים, ילדות/ים, זקנות/ים, יהודים, ערביות/ים, עולות/ים חדשות? כרי להתמודד עם מציאות זו ולחשוף את המנגנונים המעצימים מיליטריזם ושליטה גברית ומחלישים את האופציה לשוויון זכויות ולביטחון עבור נשים וגברים, אנחנו צריכות לספר את עצמנו, את סיפורנו, לפרסם אותם ברבים ולהציע חשיבה וגישה חדשה לנושא הביטחון. רק גישות פמיניסטיות אשר יציגו סדרי עדיפות חדשים, הגדרות שונות של ביטחון וחוסן ויציעו אסטרטגיות התמודדות חדשות ומהפכניות, עשויות לשנות את המצב. במסגרת הכנס הנוכחי אנו רוצות להתלבט יחדיו סביב השאלה – מהו ביטחון וחוסן? איך חוויתנו האישיות בעת המלחמה השפיעו על העשייה שלנו? מה הקשר בין פמיניזם וביטחון? האם ההגדרה הרווחת בישראל בנושא הביטחון תואמת את סדר היום של נשים פלסטיניות וישראליות? האם החלוקה למרחב ציבורי-גברי ומרחב פרטי-נשי משפיעה על הגדרת הביטחון השלטת?

אנחנו רוצות להציג תפיסה חדשה של מושג הביטחון, כך שיכלול מגוון רחב של חוויות בטוחות בכל תחומי הקיום האנושי ובמיוחד בתחומי הקיום של נשים. אנחנו רוצות, מתוך העשייה והתפיסה הפמיניסטית, להתוות מסגרת קונספטואלית שתאפשר לנו לפרק את מיתוס הביטחון הלאומי בחברה הישראלית ולהציע הגדרה מחודשת ושפה חדשה בנושא. ביטחון בר קיימא, לנו ולדורות הבאים, יושג על ידי שמירה על זכויות חברתיות, על ידי ביטחון מגדרי בתחום הפרטי והציבורי, על ידי ביטחון כלכלי, מתן הזדמנויות בחינוך, בריאות ודירה, עבודה ורווחה, תכנון ופיתוח ושמירה על משאבים טבעיים. ביטחון יושג על ידי שוויון למגוון קבוצות האוכלוסייה בישראל ללא פגיעה בביטחון של האחרים.

מצפון תיפתח הרעה

ח"כ זהבה גלאון, יו"ר סיעת מרצ

בעקבות עתירה שלי לבג"צ נקבע שוועדת וינוגרד, שחקרה בדלתיים סגורות את אירועי מלחמת לבנון השנייה, תפרסם את הפרוטוקולים והעדויות של האנשים שהופיעו בפניה. זאת לאחר שבג"צ דחה את התביעה שהוגשה לו להקמת וועדת חקירה ממלכתית לבדיקת כשלי המלחמה ובמקום זאת מונתה ועדת וינוגרד על ידי ממשלת ישראל.

הממשלה עושה ככל יכולתה להעלים את קיומה של מלחמת לבנון השנייה ואת זיכרון המלחמה שנכשלה. קברניטי המלחמה אינם נושאים באחריות לכישלון המלחמה, למעט הרמטכ"ל שהתפטר מתפקידו. הדרג המדיני יחד עם הדרג הצבאי מתחמקים מאחריותם לכשל גדול זה. בה בעת, עוסקים מפקדי אוגדות בשיקום הצבא כדי להכינו למלחמה הבאה, שכנראה תתרחש בקרוב. היחידים שלעולם לא יוכלו לשכוח שהייתה כאן מלחמה, אלו המשפחות השכולות. כך גם משפחות החיילים שנחטפו ואלו שנותרו פצועים בגופם ובנפשם.

איני יכולה לשכוח את דבריו של אביו של אור שחר, מקיבוץ יד מרדכי, שנהרג יום אחד לפני יום הולדתו ה-21. אביו שאל: "על מה אבדו חייו של בני?" מילים אלה לא מפסיקות להדהד באוזניי. המלחמה נמשכה כדי שהממשלה תזכה בתמונה של ניצחון, מתוך שאיפתה לזכות בניצחון תודעתי. על כך נהרגו חיילים ועל כך סיכנו את חייהם של החיילים, בשביל לשפר את תדמיתה של ממשלה כושלת. את החיילים החטופים עוד לא שחררו, אך עדיין עושים בהם שימוש ציני.

אם להשוות למלחמות קודמות, הרי שגם אם חלקנו על התועלת בהן, על תכליתן ועל התבונה ביציאה אליהן, לא חשדנו בדמויות כמו גולדה מאיר או מנחם בגין כי הם שולחים חיילים למלחמות רק לשם מטרת יח"צניות. ההנהגה הנוכחית של המדינה, לעומת זאת, החליטה על היציאה למלחמה הזו בפזיזות ובקלות דעת והפוליטיקאים עשו שימוש בעוצמה הצבאית שבידם בצורה שמפקירה חיילים ואזרחים. מעל לחודש ימים ישבו מעל מיליון

אזרחים במקלטים, בעוד העורף לא היה מוכן או ערוך כלל למלחמה. אזרחים וחיילים נהרגו והעורף ספג פגיעה כלכלית אנושה ופגיעה בחיי אדם.

היציאה למלחמה הזו נעשתה במקום לעסוק ביוזמות מדיניות. זו מלחמה של התלהמות פטריוטית המבוססת על הצבת יעדים דמיוניים שאינם ברי השגה – להלן, הדברים חסרי הטעם והיהירים של אולמרט ופרץ על "סדר חדש בלבנון", על פירוק החיזבאללה מנשקו ועל השבתם המיידית של החטופים. זו מלחמה שהפכה אותנו לקבלני הביצוע של בוש במלחמתו ב"ציר הרשע".

כבר מן היום הראשון למלחמה לא הצלחתי להבין מדוע זו הייתה האופציה הראשונה לתגובה. הרי ברור כי אין המדובר במלחמה שנכפתה על ישראל, אלא בחירה אומללה של הממשלה ליציאה למלחמה ללא היערכות וללא מוכנות לכך. גם אם אין חולק על כך שלמדינת ישראל יש זכות מלאה להגן על עצמה ועל איום על ריבונותה, הרי עדיין נותרת השאלה אם יציאה למלחמה הייתה הדבר שנכון היה לעשותו, או שמא היה נכון יותר למצות מהלכים דיפלומטיים וליזום מעורבות בינלאומית לשחרור החיילים החטופים. העובדה שלמדינת ישראל הייתה עילה לגיטימית להגן על עצמה אינה אומרת בהכרח שהיה צריך לצאת למלחמה כוללת. ואם כבר יצאו למלחמה, מדוע לא הפסיקו אותה לאחר מספר ימים, כשכל העולם תמך עדיין בתגובה הישראלית לפרובוקציה של החיזבאללה? ניתן היה להסתפק בתגובה מידתית וסבירה. מדוע היה צורך להיות צודקים אך לא חכמים? איך ניתן היה לחשוב שאפשר להשיג יעדים מדיניים רק בכוח צבאי?

הצבא הפעיל את הנשק הקטלני ביותר שלו ואין זה פלא שהמלחמה הסתבכה, בעוד הנהגת ישראל ממשיכה להסביר לנו כי אנחנו הם אלה שמנצחים. מאות אלפי לבנונים הפכו לפליטים בארצם המופגזת והכתושה, מאות אזרחים לבנוניים חפים מפשע נהרגו ונפצעו, ולנו הציעו לא לספור את המתים. אל לנו לשכוח את דבריו החצופים של האלוף שטרן אשר הסביר לנו כי בגלל שהציבור היסטרי כתוצאה מכמה הרוגים, הצבא לא יכול היה לנצח.

ללא ציוד, ללא מים וללא אמצעים ראויים, המשיכו החיילים ללחום, נשלחים למלחמה על ידי הנהגה שהימרה על חייהם וקיימה קזינו של חיים ומוות בלבנון. הנהגה כזו נושאת באחריות והכישלון אינו יתום. ממשלה שהפקירה את חייליה צריכה ללכת הביתה. בדמוקרטיה אמיתית, ממשלה שנכשלה במהלך יומרני שנועד להשיב את יוקרתה, אינה יכולה להמשיך להנהיג. על כן צריך לערוף ראשים וצריך להדית מתפקידם את אלו שאחראים למלחמה הזאת.

הצגת דו"ח מרכז מהות: 'נשים בכלכלת מלחמה – עדות חיה'

יערה בוקסבאום, מרכז מהות

עדות מתוך הדו"ח:

... המלחמה גרמה לי להרגיש שאני חיה במדינה שיש בה בעצם שתי מדינות: יש את האליטה, שזה השלטון שחי בספירה אחרת לגמרי מהאזרחים וזה הולך ומתגבר לאחר המלחמה... הם לא יודעים מה הם עושים... אנחנו כאילו בובה על חוט... אני מרגישה חסרת ביטחון. אני רוצה עבודה ורוצה שיהיה לי אוכל. אני מרגישה שאני משלמת מסים במדינה שאין לה עתיד. המלחמה לא נגמרה, אני יודעת שזה יבוא בקרוב.

ב־16 ליולי 2007, ב־9:00 בבוקר, צעדתי אל המשרד של מרכז מהות שממוקם בעיר התחתית של חיפה, מול הנמל ותחנת הרכבת הישנה. כשחציתי את הכביש הרעידו את השמים קולות פיצוץ חזקים וקרובים מאוד. לרגע קפאתי במקום, הסתכלתי סביבי ותהיתי – זה באמת קורה? ואז קלטו העיניים שלי ענן שחור וסמיך של ציפורים מבוהלות שברחו כל עוד נפשן בן. הבנתי שזה אמיתי וגם אני ברחתי למשרד, שאותו נאלצנו לעזוב מאותו היום למשך כל תקופת המלחמה כיוון שהוא לא תוכנן כך שיוכל לספק הגנה נגד טילים לנמצאות בו. ככה החלה אצלי מלחמת לבנון השנייה.

בכל ימי המלחמה שותקה לחלוטין הפעילות השוטפת של מרכז מהות ועל כן עסק כל הצוות ביצירת קשר עם הנשים שלוקחות חלק בפעילות שלנו. רצינו לבדוק מה שלומן, לראות אם מישהי צריכה משהו, אך אף אחת מאתנו לא צפתה את התמונה הקשה שנגלתה לפנינו: נשים רבות היו נצורות בבתים עם משפחותיהן, ללא יכולת לעזוב את האזור. חלקן נותרו ללא שיחות יוצאות בטלפון או אמצעי תקשורת זמינים אחרים כמו טלוויזיה ורדיו. פעמים רבות נשאו נשים אלה במחסור חמור של מצרכים בסיסיים, בהם אוכל ותרופות.

לא פעם היינו אנחנו הגורם הראשון, לפעמים היחיד, שיצר איתן קשר ובדק למה זקוקות הן ומשפחותיהן. סיפקנו מידע, תיווכנו בין נשים לגורמי סיוע בקהילה וגם העברנו בעצמנו חבילות מזון לאלו שלא הצליחו להיכנס לאחת מהרשימות לחלוקה. כך עברנו מעמותה שפועלת מדי יום להעצמתה וחיזוק היכולת של נשים לעצמאות, לעמותה שתפקידה לכבות שריפות, בעודנו מנסות יחד אתן להשתלט על הקטסטרופה שתפסה את כולנו.

את כל השיחות שקיימנו במלחמה רשמנו לצורך מעקב ולאחר הפסקת האש התקבל מסמך שמתעד את קורותיהן של כ-130 נשים במלחמה הזו.

הדו"ח שיוצא בימים אלה לא עוסק רק במלחמה עצמה. כשחזרנו בסיימה, יחד עם כל האזור, לפעילות רגילה כביכול, נוכחנו שהמצוקות שליוו את הנשים הללו בזמן המלחמה לא חלפו עם 'החזרה לשגרה'. התחושה שלנו הייתה שמצוקות אלה הוסטו לשולי הדיון הציבורי ונעלמו מהעין. כל זה עורר בנו את הרצון לבדוק בצורה מסודרת מה קורה עם הנשים בעקבות המלחמה ומתוך ההקשר של מרכז מהות – איך השפיעה המלחמה על המצב התעסוקתי והכלכלי שלהן. לשם כך ערכנו קבוצת מיקוד בנושא ובעקבותיה בנינו שאלון שחולק לעוד קבוצה של נשים. המידע בדו"ח זה מבוסס על השיחות מתקופת המלחמה ועל קבוצת המיקוד והשאלונים שנערכו אחריה, והוא כולל ממצאים ועדויות על האופן בו מלחמה זאת השפיעה על חייהן של כ-150 נשים.

הנשים שמהוות את לבו של הדו"ח הזה הן כאלה המצויות בתהליכי חיפוש עבודה ואת רובן ניתן להגדיר כנשים החיות בעוני. ממצאי הדו"ח מעידים כי למלחמת לבנון השנייה הייתה השפעה חמורה במיוחד על הנשים הללו ועל משפחותיהן, השפעה מתמשכת שלא נעצרה עם הכרזת הפסקת האש.

מספר ממצאים מהדו"ח:

- 80% מהנשים שהיו בקשר עם מרכז מהות בעת המלחמה נותרו רוב הזמן בביתן בצפון. 45% מהן לא עזבו את האזור כלל.

רוב הנשים הללו לא נשארו בביתן מבחירה. הן נאלצו לכך בשל קשיי ניידות, אחריות לילדים וקרובים אחרים, שמסיבות שונות לא יכלו לעזוב את האזור בשל חשש לאבד את מקום העבודה ובעיקר, בשל חוסר יכולת לממן את העלויות הגבוהות שהיו כרוכות בנסיעה ובשהות ממושכת מחוץ לבית עם כל המשפחה.

- 80% מהנשים שהשתתפו בדו"ח דיווחו על החמרה במצבן הכלכלי בעקבות המלחמה.

ההחמרה במצב הכלכלי קשורה לעלייה חדה בהוצאות לצד ירידה בהכנסות. ההוצאות בעת המלחמה היו בעיקרן על מימון השהייה מחוץ לבית, על מזון, מים, חשמל וכדומה, שצריכתם עלתה באופן ניכר בשל הישיבה הממושכת של כל המשפחה בבית.

- 85% מהנשים לא עבדו בעת המלחמה.

הפחתת ההכנסות בעת המלחמה ובה בעת העלייה בהוצאות יצרה הפרה בוטה של האיזון הכלכלי העדין והשביר המאפיין נשים אשר חיות בעוני. לנשים אלו אין ולא היו שום רזרבות שיכלו לאפשר להן אורך נשימה ומכאן ההשלכות הקשות על מצבן הכלכלי. כך למשל, דיווחו נשים שבכדי לממן את ההוצאות החריגות בעת המלחמה הן לקחו הלוואות שהן מתקשות מאוד להחזיר. נשים אחרות נותרו ללא יכולת לקיים את עצמן ואת קרוביהן באופן הבסיסי ביותר.

- 38% מהנשים נאלצו להתקיים מתרומות של חבילות מזון בעת המלחמה.

המספרים האלה גבוהים מימי שגרה וממחישים את המצוקה הכלכלית. דבריהן של הנשים על מצבן בעת המלחמה ובעקבותיה, מכילים רבדים שונים ודגשים מגוונים וניתן לדון בהם ממספר נקודות מבט. אני אתמקד בשני מוטיבים מרכזיים שעולים מדבריהן: העדרו של ביטחון כלכלי-תעסוקתי ובהמשך ישיר לו – תחושת הנטישה וההפקרה.

העדר ביטחון כלכלי-תעסוקתי

עדות מתוך הדו"ח:

במלחמה לא יכולתי לעבוד. ישבתי שבועיים בבית. אני עובדת במשק בית והם לא רצו שאגיע לעבודה... אני מצהירה על העבודה בביטוח לאומי... אז התקשרתי לשם כי הבנתי שמגיע לי פיצוי... אבל הם אמרו שהם לא מחזירים – מה שלא עבדתי

זה עלי. אחרי המלחמה התחלתי להרגיש את העול הכלכלי, את התוצאה של זה שלא עבדתי שבועיים. נכנסתי לחובות, שכר דירה, חשמל ומים, לא יכולתי לשלם. תשלום גורר תשלום וריביות...

אחת האמירות המרכזיות שמופיעות בדו"ח היא, שמצבן הקשה של נשים החיות בעוני בישראל לא התחיל עם המלחמה ולא הסתיים עם הפסקת האש. המלחמה חשפה והקצינה תהליכים שמתרחשים במדינה בשנים האחרונות. המדיניות הכלכלית הניאו-ליברלית, שהביאה להפרטה נרחבת של שירותי מדינה, לקיצוץ דרסטי בקצבאות הקיום ולקריסתה של מדינת הרווחה, באה לידי ביטוי במלחמה באוזלת היד וחוסר ההיערכות של המערכות הממשלתיות והעירוניות ויותר מכך, בסירוב העיקש של מקבלי ההחלטות להכריז על 'מצב חירום', בשל שיקולים כלכליים קרים.

הנשים בעדויותיהן מתארות מלחמת קיום מתמשכת ושגרת חיים המאופיינת בהעדר ביטחון בכלכל וביטחון כלכלי ותעסוקתי בפרט. אין ביכולתן של נשים אלה להבטיח להן ולילדיהן את מה שהן זקוקות לו כיום והן אינן רואות אופק והזדמנויות גם בעתיד.

בהקשר זה אני רוצה לומר כמה מילים כלליות על שוק התעסוקה בישראל ועל הנשים בו: בתחום התעסוקה, הפערים הגדלים והולכים במדינת ישראל באים לידי ביטוי בהתפתחות של שני שוקי תעסוקה שונים שמתקיימים במקביל:

האחד – 'שוק של תעסוקת שפע', שמאופיין בשכר גבוה, סטאטוס מקצועי וחברתי, אופק התפתחותי, תנאים מיטיבים ועוד;

השני – 'שוק של תעסוקת עוני', הניצב בתחתית ומורכב מעבודות זמניות או חלקיות, עבודות ללא זכויות סוציאליות, העסקה דרך חברות כוח אדם, עבודות בשכר מינימום או בפחות מכך ועוד. בעבודות אלו אין פרנסה סבירה, אין סיפוק, אין כבוד ואין תקווה תעסוקתית.

כך נוצר מצב בישראל בו לא מתקיימת עוד המשוואה הקושרת עבודה עם רווחה ועצמאות כלכלית ועוני עם אבטלה. הנתונים מצביעים על כך שיותר מ-40% מהאנשים העניים הינם אנשים עובדים. למעשה, העובדים האלה נכלאים במעין מרחב ביניים תעסוקתי וניתן להגדירם כ'מובטלים מועסקים'. המעבר בין שני שוקי התעסוקה חסום כמעט לחלוטין, כאשר ההתקדמות לתעסוקה שמציעה אופק ותקווה הופכת לפחות ופחות אפשרית עבור מספר גדול של עובדות ועובדים.

במבנה כזה, מצבן של נשים הוא עגום ביותר: הן מהוות את קבוצת האוכלוסייה הענייה בישראל, כשעל פי נתוני הביטוח הלאומי, כ-65% ממקבלי הבטחת הכנסה הן נשים והן מהוות כשני שלישים מהעובדים במשרות זמניות ומהמועסקים בקבוצות השכר הנמוכות במשק. שוק התעסוקה מציב חסמים אשר מקשים באופן מיוחד על יכולתן של נשים להשיג עבודה בשכר ולהתמיד בה לאורך זמן.

נשים אשר מוגדרות כלא עובדות על ידי התפישה המקובלת, הן נשים אשר עובדות בעבודות 'שקופות': גידול ילדיהן וניהול משק ביתן. אלו עבודות ללא תגמול כלכלי ויותר מכך, הן מתנגשות פעמים רבות עם הרצון והצורך לצאת גם לעבודה בשכר. אמהות עניות, ובמיוחד אמהות חד הוריות, מתקשות לצאת לעבודה בשל העדר מימון עבור מעונות לילדים ובשל חוסר יכולת להתגמש בשעות העבודה. נשים סובלות גם יותר מקשיי ניידות. קשה במיוחד הוא מצבן של נשים המשתייכות לקבוצות מופלות תעסוקתית. הכוונה כאן היא לנשים ערביות, נשים מהגרות, נשים מבוגרות (שעל פי החוקים הלא כתובים של שוק התעסוקה הן מעל גיל 40) ונשים שנסיבות החיים לא אפשרו להן לרכוש השכלה ולגבש זהות מקצועית מוגדרת. מובן שמצבה של מי שמשתייכת במקביל לכמה מהקבוצות הללו מורכב עוד יותר. במרכז מהות אנחנו פוגשות יותר ויותר נשים שהתדרדרו לעוני בשלב מתקדם של חייהן. במציאות של ימינו נראה, כי הקרקע שעליה כולנו צועדות וצועדים היא במקרים רבים קרח דק שעלול להישבר עם כל הפרת איזון ולהטיל רבות מאתנו אל עבר שוק תעסוקת העוני והאבטלה. לעתים יהיו אלה פיטורים, במקרים אחרים גירושים, לעיתים מחלה או כמובן מלחמה שמפרה את האיזון הזה.

עדות מתוך הדו"ח:

...התחלתי לחפש עבודה עוד לפני המלחמה וזה הקפיא את כל התהליך. צריך לשמור על החיים ואחר כך חושבים על השאר... יש ירידה בדרישה לעובדים בעקבות המלחמה... מעדיפים להעסיק גברים ולא נשים... האוכלוסייה יודעת שתתקיים מלחמה נוספת והאישה היא זו שתישאר עם הילדים בבית וזה מה שתוקע... המלחמה הקצינה את זה... מעדיפים גבר על אישה.

אישה זו מבטאת את הדעה כי המלחמה החריפה את האפליה המגדרית שמתקיימת בשוק התעסוקה. במלחמה התקיים תהליך של הקצנת חלוקת התפקידים המגדרית-מסורתית.

הנשים לקחו אחריות כמעט בלעדית על שלום ילדיהן וביתן וכפי שנראה בדו"ח, רוב החרדות של נשים בעת המלחמה היו קשורות לשלום קרוביהן וליכולתן לספק להם הגנה. אחת התוצאות לכך היא, שרבות מהנשים הללו לא יכלו לעבוד ולעתים שילמו על כך מחירים כבדים בצורת הפסדי הכנסה ואף פיטורים. כך בדיוק מתארת האישה הבאה, מובטלת, אם חד הורית לשלושה, בת 26:

עבדתי במפעל אריזה למעלה מחצי שנה. כמה ימים אחרי תחילת המלחמה ביקשו ממני להגיע לעבודה. התקשרתי למעסיק ואמרתי לו שאני חייבת להישאר בבית עם שלושת הילדים שלי. הוא ידע שאני חד הורית ואין לי עזרה ובכל זאת הוא אמר שאני חייבת להגיע כרגיל. אמרתי לו שאין סיכוי שאני משאירה את הילדים לבד בבית ככה, אז הוא אמר 'אני מבין שאת מתפטרת, כן?' התעצבנתי כל כך ואמרתי שכן. באתי לשם וחתמתי על טופס התפטרות. לא עניין אותי כלום חוץ מהביטחון של הילדים שלי. אני מובטלת מאז.

הנטישה וההפקרה

מעבר למצוקה הכלכלית הקשה שהקצינה בעת המלחמה, העמיקה מלחמה זאת גם את תחושת הנטישה וההפקרה בקרב הנשים. עבור נשים מקבוצות מוחלשות החיות ללא זרבות כלכליות, רגשיות ואחרות, הקצינה המלחמה את המחסור, את העדר התמיכה וההגנה, את חווית הייאוש, חוסר האונים, הניכור וחוסר האמון ובכך הפכה לטראומטית במיוחד. עדות מתוך הדו"ח:

... הייתי לבד ואני עדיין מרגישה לבד... הרגשתי שכל האחריות עלי ולא על הממשלה... הבנתי שאי אפשר לסמוך על אף אחד... חשבתי שאני ציונית ופטריוטית ועכשיו כבר לא... אני לא יודעת מה מקומי, מה אני עושה? מי יתמוך? אני מרגישה שאני לבד, הייתי לבד ואהיה לבד. המצב יותר גרוע. יש חושך.

תחושת השקיפות של הנשים וההתעלמות כלפיהן מצד מקבלי ההחלטות מקוממת ומייאשת בעת ובעונה אחת והיא יצרה שבר ביחסן של נשים רבות כלפי המדינה, מוסדותיה ומנהיגיה.

שקיפותן של אוכלוסיות שלמות באה לידי ביטוי בזמן המלחמה בהתנהלות הממשלה, שלא פעלה באופן אקטיבי ומאורגן להגיש סיוע לתושבים בעורף המופגז והותירה את החלל לאותם ארגונים מקומיים ועמותות, שמילאו את הוואקום ההולך וגדל שהותירה המדינה מאחוריה. ההתעלמות הזו באה לידי ביטוי גם בהסדרי הפיצויים שנועדו לתגמל את תושבי הצפון עבור הפסד ההכנסות בגין המלחמה. הסדרים אלה התעלמו ממנגנוני ההתפרנסות השונים שמאפיינים את העובדות והעובדים בשולי שוק התעסוקה. כך, נשים שמשכורתן מחושבת על פי שעות או שאינן מקבלות תלוש שכר מסודר מסיבה זו או אחרת, לא היו זכאיות להחזר כלשהו עבור הימים בהם לא עבדו.

צורכיהן וצורכי משפחותיהן ממשיכים להעדר מסדר יומם של מקבלי ההחלטות גם לאחר המלחמה. אי אפשר שלא להזכיר בהקשר זה את הסתם של תקציבי רווחה, חינוך, בריאות ועוד לשם כיסוי ישיר ועקיף של עלויות המלחמה, כשהמסר העומד מאחורי השינויים האלה הוא הדאגה לביטחונם של אזרחי המדינה.

עדות מתוך הדו"ח:

... המלחמה יצרה תחושה של אובדן... איבדתי את המדינה שלי... ישראל זה הבית
ובמלחמה הזאת הם הצליחו להרוס. זה קשור לממשלה, לא למלחמה ולא לעם. זה
קשור לניהול של המדינה הזאת. אין לי מדינה... יש לי אוסף של אזרחים נהדרים
במדינה שלא קיימת...

לסיכום דבריי אומר שוב: מאבקן של נשים להישרדות לא התחיל עם פרוץ המלחמה ולא תם עם סיומה הצבאי. מבלי להמעיט מהמחירים האישיים והכלכליים שמשלמת אוכלוסיית הצפון כולה, נשים אלו נאלצו, נאלצות ויאלצו להתמודד עם פגיעה קשה ביותר במצבן בכלל ובמצבן הכלכלי והתעסוקתי בפרט.

אנו מאמינות כי דיון באמצעים להבטחת יכולתן של נשים ושל האוכלוסייה האזרחית כולה לקיים חיים כלכליים עצמאיים, הוגנים ונעדרי אלימות, הוא לא דיון על תרומות ולא על צדקה. זה דיון שעוסק בזכויות אזרחיות בסיסיות.

החשיבות של השאלות העולות מתוך הדו"ח אינה רק בגדר הסקת מסקנות מאירוע חולף. במדינת ישראל המלחמות לא מסתיימות, הן רק משנות מקום וצורה. גם ברגעים אלה, אוכלוסיות שלמות באזור חיות במצב של איום ממלחמה וכולנו מחכות בצער להתפרצות הבאה.

עדות מתוך הדו"ח:

...אני מרגישה שזה יחזור. אני לא מאמינה במה שאומרים בטלוויזיה. אתם שומעים שהם מתקדמים ויש אטום והם לא יהססו ויזרקו עלינו... אני לא רגועה בכלל. כל מה שאני שומעת היום מלחיץ אותי. אני לא מאמינה באף אחד, כל אחד דואג לעצמו. אני דואגת לעצמי והם דואגים לעצמם. ככה המדינה שלנו נראית. זה הפרצוף שלה.

הטרנספר השקט של הפלסטינים בשטחים הכבושים

טרי בולטה, פעילת זכויות אדם בשטחים הכבושים

'ארץ ללא עם לעם ללא ארץ'

בנכבה של 1948 עזבו וגורשו אלפי פלסטינים מרחבי פלסטין לפזורה, בעקבות הכוונה של התנועה הציונית לממש את התפישה ש'העם ללא ארץ הגיע לארץ ללא עם'. מאז לא הייתה תקופה כה מסוכנת ונואשת לעם הפלסטיני כפי שהיא כיום. הפלסטינים כיום עדים למתקפה חסרת תקדים ואכזרית על זהותם ועל קיומם בארצם. הטרנספר השקט של הפלסטינים מתרחש באופנים מגוונים: טרנספר שקט של פלסטינים תושבי מזרח ירושלים אשר נועד להבטיח עליונות דמוגרפית יהודית בעיר; גירוש של פעילים פלסטינים מהשטחים, דרך מניעת כניסה ושהייה בשטחים של בני זוג, ילדים, עובדים בתחום זכויות האדם, רופאים, אקדמאים וסטודנטים בעלי דרכונים זרים ומצור הכלכלי ואבטלה אשר מאלצים פלסטינים לחפש פרנסה במדינות אחרות.

כיצד מתממשת מדיניות הטרנספר השקט?

1. בירושלים

בשנת 1967, כשמזרח ירושלים סופחה לישראל, חיו בה 78,000 פלסטינים ובשאר שטחי הגדה ורצועת עזה חיו עוד 1.3 מיליון פלסטינים. הפלסטינים בירושלים "המאוחדת" היוו אז 28% מאוכלוסית העיר. המדיניות דאו של ישראל בירושלים דאגה לשמור על היחס הדמוגרפי בין האוכלוסיות, בשיעור של 28% פלסטינים לעומת 72% ישראלים. ישראל הצליחה לשמור על היחס הזה, על אף הגידול הטבעי של הפלסטינים, באמצעות מדיניות של אפלייה שנועדה לשמר באופן מלאכותי את העליונות הדמוגרפית הישראלית בעיר. מדיניות זו עדיין בתוקף והיא כוללת כמה הבטים:

א. הריסות בתים: מאז תחילת הכיבוש הישראלי של מזרח ירושלים ב־1967, הרסה ישראל כ־2500 בתים, כולל הריסת הרובע המוגרבי כולו בעיר העתיקה (כ־300 בתים). באזור זה נמצאת כיום רחבת הכותל המערבי. ישנם יותר מ־10,000 צווי הריסה לבתים של פלסטינים במזרח העיר וניתן לממשם בכל רגע, ללא אזהרה מוקדמת.

ב. מדיניות ביחס לאיחוד משפחות: במאי 2002, החליטה ממשלת ישראל להפסיק להתייחס לבקשות לאיחוד משפחות של פלסטינים מהשטחים עם פלסטינים תושבי ירושלים. ב־31.7.03 אישרה הכנסת את התקנה המונעת מפלסטינים מהשטחים אשר נישאו לפלסטינים תושבי ישראל (כולל הפלסטינים במזרח ירושלים) את האפשרות לחיות כתושבים בישראל לצד בני זוגם. התקנה אמורה להפוך לתיקון לחוק האזרחות לגבי איחוד משפחות (חוק האזרחות והכניסה לישראל – תקנה זמנית 2003), אשר ייושם באופן רטרואקטיבי. החוק פוגע גם בילדים שאחד מהוריהם הוא תושב השטחים והשני הוא תושב ישראל (תושב מזרח ירושלים המסופחת) ואשר מעמדם לא מוסדר בגלל מניעת איחוד המשפחות.

ג. זכויות תושבות/הפקעת תעודת זהות: ההפקעה של תעודות זהות בתירוצים בירוקרטיים היא אחד האמצעים המרכזיים לטרנספר השקט של פלסטינים תושבי מזרח ירושלים. מדיניות זו מבוססת על חוק הכניסה לישראל משנת 1952 ותקנות הכניסה לישראל משנת 1974, אשר מסדירים את נושא התושבות בישראל. ההגבלות הבאות מיושמות אך ורק לגבי תושבים פלסטינים ממזרח ירושלים:

- מי שרוצה לנסוע לחו"ל צריך לקבל ויזה מישראל לכניסה מחדש, אחרת לא יוכל להיכנס עם שובו.
- מי שמחזיק או מבקש תושבות/אזרחות במדינה אחרת, מאבד את התושבות במזרח ירושלים. מדיניות זו קשורה לתקנה שקבעה ממשלת ישראל ב־1994, לפיה על פלסטינים ממזרח העיר להוכיח ש"מרכז החיים" שלהם הוא בתוך הגבולות העירוניים של ירושלים.

1 הוועד הישראלי נגד הריסת בתים, ראיון עם מאיר מרגלית, 2 באוגוסט, 2005. מספרים אלו אינם כוללים הריסות בתים מסיבות "ביטחוניות" לכאורה או ביצוע הריסות "עצמאיות" על ידי בעלים פלסטיניים בכדי להפחית קנסות.

2 הוועד הישראלי נגד הריסת בתים, ראיון עם מאיר מרגלית, 29 ביולי, 2005.

ההוכחה ש"מרכז החיים" הוא אכן בירושלים כוללת הצגת תשלומי ארנונה, תלושי משכורת, תעודות מבתי הספר של הילדים, מקום קבלת חיסונים ועוד. מי שלא מגיש ולו אחד מהמסמכים הללו למשרד הפנים, תעודת הזהות שלו כתושב ירושלים עלולה להישלל.

- תושב פלסטיני מירושלים אשר חי בחו"ל יותר משבע שנים מאבד את תעודת הזהות שלו. בנוסף לכך, ב-1996 החליטה ממשלת ישראל שכל תושב פלסטיני מירושלים שמתגורר בשאר הגדה המערבית יותר משבע שנים יפסיק להיות תושב ירושלים (מתוך 411 תעודות הזהות של תושבי ירושלים שנשללו ב-1999, 290 היו של ירושלמים שחיו בחו"ל ו-121 של ירושלמים שחיו בגדה או ברצועת עזה).
- תושבי ירושלים הפלסטינים, אשר רוצים לרשום את ילדיהם כתושבי העיר, יכולים לעשות זאת רק אם האב הוא בעל תעודת זהות ירושלמית. כתוצאה מכך, ישנם אינספור מקרים של ילדים אשר אינם רשומים ואינם מקבלים שרותי בריאות או חינוך מהעיר. כמו כן, נשים בעלות תעודות זהות ירושלמיות נאלצות לעזוב את העיר משום שילדיהן אינם זכאים לתושבות בה.

בשל החשש משלילת תעודות הזהות הירושלמיות שלהם, נמנעים פלסטינים תושבי העיר מלפנות למשרד הפנים, אלא אם כן מדובר במצב חירום ממש. זאת למרות שכמות שלילות תעודות הזהות נמצאת בירידה. המדיניות הישראלית של "גירוש שקט" ממזרח ירושלים באמצעות צווי בית משפט ואמצעים אדמיניסטרטיביים הביאה לשלילת תושבותם של 6,444 פלסטינים ירושלמים מאז 1967 ועד אפריל 2001. מספר זה לא כולל את הילדים של תושבי העיר שתושבותם נשללה.

ד. מסיים: תושבי ירושלים הפלסטינים נתונים תחת מערכת מיסוי (ארנונה) לא הוגנת, שדורשת מהם לשלם מס באותו שיעור שמשלמים התושבים הישראלים של העיר אשר הכנסתם הממוצעת לאדם היא פי 8 בהשוואה להכנסה הממוצעת של פלסטיני תושב ירושלים. מדיניות זו גרמה לרבים מתושבי מזרח העיר הפלסטינים להעביר את בתי העסק שלהם ומפעליהם מחוץ לעיר.

2. הקפאת תהליכי איחוד משפחות ברחבי הגדה המערבית

מאז 1967, שולטת ישראל באופן מלא במרשם האוכלוסין של השטחים הכבושים ובמתן ויזות כניסה לשטחים. שליטה זו נמשכת גם היום, אפילו במחסום רפיח שבין רצועת עזה למצרים, שם מנהלים הפלסטינים את המחסום מבחינה אדמיניסטרטיבית בלבד, וגם זאת בהתאם להוראות ישראל.

מאז שנת 2000, חדלה ישראל לקבל בקשות לאיחוד משפחות של פלסטינים תושבי השטחים אשר נישאו לבעלי אזרחות זרה כלשהי. הטיפול בבקשות לאיחוד משפחות אשר הועברו לישראל בעבר מהרשות הפלסטינית, הוקפא כמעט לחלוטין. השר לעניינים אזרחיים של הרשות מעריך שמאז סוף שנת 2000 התקבלו ברשות יותר מ-120,000 בקשות לאיחוד משפחות, בעוד ישראל מסרבת לדון בהן. ל-17.2% מהתושבים הפלסטינים בשטחים יש לפחות קרוב משפחה אחד מדרגה ראשונה אשר ישראל לא רשמה אותו כרשאי להחזיק בתעודת זהות של תושב השטחים. 78.4% מהמשפחות הללו נפגעות ממדיניות הקפאת הבקשות לאיחוד משפחות. בגלל מדיניות ישראל מאז שנת 2000 ובגלל החשש להיות מופרדים ממשפחותיהם, עשרות אלפי בעלי אזרחות זרה אשר נישאו לתושבים פלסטינים בשטחים, הפכו לשבחי"ם ("שוהים בלתי חוקיים") בשטחים ובמידה והם נתפסים על ידי הצבא הישראלי, הם עלולים להיות מגורשים מיידית.

3. גירוש פעילים פלסטינים

מדיניות הטרנספר השקט של ישראל כוללת גירוש פעילים פלסטינים מהשטחים. דוגמה אחת לכך היא התבצרותם של פעילים פלסטינים בכנסיית המולד בבית לחם. ישראל הסכימה להפסיק את המצור על הכנסייה כתנאי שהמתבצרים הפלסטינים יסכימו לעזוב את השטחים. מדיניות זו מתבטאת גם בהצעות לאסירים פוליטיים לבחור בין גירוש לבין מאסר לתקופה ממושכת.

4. מדיניות כלכלית ובירוקרטיית

הצבא הישראלי משליט מגבלות תנועה על הפלסטינים באמצעות מאות מחסומים וחסימות ובאמצעות חומת ההפרדה. החומה, אשר נועדה כביכול להגן על אזרחי ישראל מפני מתאבדים פלסטינים, נבנית בתוואי שמנוגד להגיון ביטחוני ומונחה בעיקר על ידי שיקולים פוליטיים.

ישראל מונעת כל צמיחה ופיתוח של הכלכלה הפלסטינית ודואגת שהפלסטינים יישארו תלויים לגמרי בכלכלת הכובש. העדר חופש התנועה בין עזה ולירושלים ובתוך הגדה עצמה, מונעת מהפלסטינים את האפשרות לפתח כלכלה עצמאית. כתוצאה מכך, אחוזי האבטלה מגיעים באזורים מסויימים לכדי 70%. מדיניות זו מותירה את כוח העבודה הפלסטיני עם מעט אפשרויות ורבים נאלצים לחפש עבודה במדינות אחרות על מנת להתקיים.

5. מניעת כניסה ושהייה בשטחים של בעלי דרכונים זרים

בשנת 2006, החלה ישראל למנוע מבעלי דרכונים זרים כניסה לשטחים, בהם אזרחי ארצות-הברית, אירופה, קנדה, דרום אמריקה, דרום אפריקה, ירדן ומדינות נוספות, כולן מדינות בעלות יחסים דיפלומטיים עם ישראל. אנשים אלו הגיעו לשטחים משום שנישאו לתושבי שטחים או משום שרצו לבקר, לעבוד או ללמוד שם. ישראל מעולם לא כללה אותם במרשם האוכלוסין ולא אפשרה להם קבלת תעודות זהות של תושבים פלסטינים בשטחים. שהייתם בשטחים מתאפשרת במשך שנים באמצעות ויזות תיירים שעליהם לחדש כל 3 חודשים. המדיניות החדשה של מניעת כניסה לשטחים כוללת בעלי דרכונים זרים, בין אם הם ממוצא פלסטיני ובין אם לאו. ישראל לא מאשרת באופן שרירותי את כניסתם דרך נמל התעופה בן גוריון או דרך הגשרים, המעברים היחידים דרכם ניתן להגיע לשטחים. מדיניות זו גורמת לקשיים עצומים למשפחות, לאנשי עסקים, לאנשי אקדמיה, אשר מוצאים עצמם לפתע מורחקים ממוקד חייהם בשטחים.

עשרות אלפי משפחות נמצאות בסכנת פירוד ועליהן לבחור בין חיים בנפרד מבן/בת הזוג או בבניית חייהם מחדש במדינה אחרת. משקיעים זרים נפגעים גם כן. מארגוני חברה אזרחית, ארגוני סעד, ארגוני זכויות אדם וארגוני תרבות נמנעת כך עבודה עם מתנדבים ועובדים בעלי דרכונים זרים. בין הנפגעים מכך ישנם עשרות אלפי בעלי דרכונים ירדנים, אלפי בעלי דרכונים של חבר העמים, כ-35 אלף בעלי דרכונים אמריקאים ועוד. בנוסף, מאז מאי 2006, מתמודדת אוניברסיטת ביר זית, האוניברסיטה הגדולה ביותר בגדה המערבית, עם ירידה של 50% במספר המועסקים בעלי דרכונים זרים כתוצאה ממניעת כניסתם לשטחים על ידי ישראל. 400 סטודנטים בעלי דרכונים זרים מאוניברסיטת ביר זית מצויים גם הם בסכנה שמה ישללו להם את ויזת הכניסה לשטחים לכשיצטרפו לחדש אותה. למדיניות זו

יש השלכות שליליות על כל תחומי החיים של כחצי מיליון תושבי השטחים, אשר חלק מבני משפחתם נתונים עתה בסכנת גירוש.

* * *

הטרנספר השקט היא מדיניות ממוסדת ומכוונת של ישראל. הטרנספר הוא אינטגרלי למערכת הכיבוש ומונע קיום לאומי פלסטיני עצמאי. כליאתם בגטאות של פלסטינים באמצעות החומה והגבלות התנועה באמצעות המחסומים הם ביטויים מובהקים של הטרנספר השקט. הקמת מגבלות ומחיצות בין הפלסטינים במזרח ירושלים הכבושה לפלסטינים בשאר השטחים, היא חלק אינהרנטי של טרנספר זה. ישראל אמנם מצליחה לגרום לטרנספר של פלסטינים אך לעולם לא תצליח לעקור את השורשים העמוקים שלהם לפלסטין.

על הסכנה שבנשק גרעיני

ד"ר הלן קלדיקוט¹

מומחית בינלאומית בנושא נשק גרעיני

יש הטוענים כי ישראל היא המדינה השלישית בעולם בכמות הנשק הגרעיני שברשותה. על פי טענה זו יש לישראל בין 200 ל-400 פצצות גרעיניות, רובן פצצות מימן. במציאות המתוחה של המזרח התיכון, נמצאת ישראל בעמדה מסכנת ומסוכנת, משום יכולתה לייצר פצצות מימן. המדובר בפעילות פרובוקטיבית מצידה של ישראל שמעלה את התהייה מדוע לא ינקטו מדינות כמו איראן, עיראק או מצרים בפעילות גרעינית דומה? אכן, לאחרונה דווח כי מצרים מתכוונת לייצר נשק גרעיני וכך גם איראן. לטעמי זו תגובתן של מדינות אלה לפעילות הגרעינית הישראלית במהלך כל השנים.

בהתייחס לפרובוקציה מצד ישראל בתחום הגרעיני יש למקד מבט על הכור בדימונה. הכור נבנה באמצע המדבר ובתוכו מיוצר חומר הפלוטוניום עבור הפצצות הגרעיניות של ישראל. ישראל היא בין המדינות שלא חתמו על האמנה האוסרת הפצת נשק גרעיני. גם פקיסטאן והודו לא חתמו על האמנה נגד הפצת נשק גרעיני. אין אלא לתהות מדוע לא חתמו מדינות אלה על האמנה, זאת כאשר ישראל נוקטת במדיניות צבועה, לפיה היא אינה מכחישה ואינה מאשרת את קיומו של נשק גרעיני בתוכה.

כולם יודעים כי לישראל יש כור גרעיני ויודעים בדיוק את מיקומו. ניתן אף לראותו מהשמים באמצעות לוויין. נבצר מבינתי להבין כיצד ישראל, שחלק מתושביה עברו את השואה, מכינה את השואה הבאה? אני יודעת כי גולדה מאיר התחילה בכך ואני יודעת שהיא לא הייתה שלמה עם זה. ייתכן כי מצב זה היה משתנה לולא רציחתו של רבין, שהיה

1 הרצאתה של ד"ר הלן קלדיקוט שודרה בקלטת שנשלחה במיוחד מאוסטרליה לכבוד הכנס. תקציר מדבריה תורגם לטובת הנוכחות באולם.

ד"ר הלן קלדיקוט היא מועמדת פרס נובל לשלום, זוכת פרס לאנאן לחופש תרבותי ב-2003 וזוכת פרס הארגון האוסטרלי לשלום ב-2006. ד"ר קלדיקוט היא רופאה במקצועה. היא הקדישה את 35 השנים האחרונות לקמפיין בינלאומי שמטרתו לחנך את הציבור בעולם בנושא הסכנות הבריאותיות של העידן הגרעיני.

מנהיג בעל ניסיון, אם כי מרבית הסיכויים שגם הוא לא היה מפרק את ישראל מנשק גרעיני.

נשק גרעיני הוא נושא בעל משמעויות גלובליות ולא רק מקומיות. לשם ההמחשה, הנשק הגרעיני של ישראל עלול לעורר מלחמה גרעינית עולמית בין רוסיה לארצות-הברית ולהרוס את כדור הארץ. 97% מתוך 30,000 פצצות הגרעין שיש בעולם מצויות ברוסיה ובארצות-הברית. לשתי מדינות אלה יש נשק גרעיני, שניתן להפעילו תוך 3 דקות. במילים אחרות, גורל העולם ותושביו יכול להיחתם בהינף החלטה של בוש או של פוטין. לארצות-הברית יש נשק גרעיני שמכוון לעבר כל שטחי רוסיה וסין. לרוסיה יש נשק גרעיני שמכוון לעבר כל שטחי אמריקה, קנדה, אירופה, ישראל, בריטניה וחלק מאוסטרליה. העובדה שלרוסיה יש 2500 פצצות מימן, שמוכנות לשיגור בלחיצת כפתור ולארצות-הברית יש 5500 פצצות כאלו, משמעה שמדינות אלו מסוגלות להרוס את כדור הארץ תוך חצי שעה עד שעה. הן מסוגלות ליצור מידה כזו של אש ונשורת רדיואקטיבית אשר יגרמו לכדור הארץ להתכסות בענן סמיך עד כדי חסימת קרני השמש ויצירת חורף גרעיני.

חורף גרעיני הוא מצב בו לא מתרחשת יותר פוטוסינתזה ונוצרת תקופת קרח של שנה אשר מוחקת את אוכלוסיית בני האדם ובעלי החיים.

ישנן ארבעים פצצות מימן שמכוונות לעבר ניו יורק. על אף נתון זה, השיח הציבורי בארצות-הברית ומחוצה לה מעדיף להתמקד בפיגוע במגדלי התאומים, בה בעת שהנשק הגרעיני הוא הטרור העולמי האמיתי. מעטים המדינאים וספורות הנשים אשר מדברים על נושא זה ומגבשים חזון פוליטי ביחס למיגור נשק גרעיני.

באשר לישראל, זו מדינה המהווה איום מרכזי בתחום הגרעיני. על אף שטענתה של ישראל היא כי הימצאותו של הנשק הגרעיני ברשותה נועד לצורכי הגנה על קיומה, סביר להניח ששימוש בנשק גרעיני זה יביא לקצה של ישראל ועלול לייצר פאניקה, שסופו בשואה גרעינית שתרחש על ידי ארצות-הברית ורוסיה.

אין ספק כי ישראל מבינה את משמעותו של הנשק הגרעיני שברשותה. נבצר מבינתי להבין מדוע על אף הבנה זו, ממשיכה ישראל במדיניותה. הבוקר קראתי מאמר, שחזר על מידע שידעתיו כבר שנתיים, שבו נטען כי ישראל מתכננת להפגין את המתקן להעשרת אורניום באיראן. לאיראן יש 164 צנטריפוגות, מתוך 3000 צנטריפוגות הנדרשות לה כדי לייצר כמות מספקת של אורניום לשם ייצור נשק גרעיני. במלים אחרות, נדרשות

לאיראנים עוד 10 עד 15 שנים על מנת להעשיר כמות מספקת של אוראניום לייצור נשק גרעיני. איראן עושה פעילות זו, על אף עושר הנפט שבתוכה, וזאת על מנת להיכנס למועדון הגרעין ולרכוש עוצמה גרעינית. האיראנים, כמו הישראלים, רוצים נשק גרעיני בעתיד אבל מדינות רבות אחרות, לרבות ישראל, כבר מחזיקות בנשק גרעיני קודם. הסיבה לכך, לפני הכול, היא כי הם זכרים, רווי טסטוסטרון. הם חשים חדורי כוח וגאווה אם יש ברשותם את הנשק האולטימטיבי שיכול להרוג מיליונים של אנשים ולהרוס את כל כדור הארץ.

בהתייחס לתרחיש הפצצת מתקני הגרעין באיראן על ידי ישראל, הרי שדי בשתי פצצות גרעיניות שיופלו על אחד מהמתקנים הללו כדי ליצור נשורת רדיואקטיבית שתגיע עד פקיסטן ותהרוג שם מיליוני בני אדם. התקפה כזו עלולה להוביל לשואה גרעינית עולמית, אשר תכלול את ארצות-הברית ורוסיה.

אם אכן תפציץ ישראל את המתקנים באיראן, כיצד תגיב על כך איראן, במידה ולא תיהרס כליל בעקבות כך? יש לשער כי איראן תעצור מיידית את אספקת הנפט לארצות-הברית. בנוסף, יכולה איראן לשגר טילים לעבר דימונה. למען האמת, כל שנדרש הוא טיל אחד בלבד כדי להרוס את הכור בדימונה. יש לזכור כי הכור בדימונה מוקף טילים, שאינם מדויקים מספיק על מנת למנוע מהטיל האיראני לפגוע בכור. הכור בדימונה יותך והקרינה תתפזר לעבר אזורים מאוכלסים בישראל. הרעלת הפלוטוניום והרדיואקטיביות תגרום למאות אלפי ואף מיליוני אנשים לפתח מחלות, כמו נשירת שיער, פצעים בתוך הפה, בחילה קשה, הקאות ושילשול דמי. אנשים אלה ימותו תוך שבוע עד שבועיים מזיהום ודימום קשים. בשנים שלאחר מכן רבים יפתחו מחלות כמו סרטן ולוקימיה כתוצאה מהנשורת הרדיואקטיבית.

לישראל אין זכות להחזיק נשק גרעיני. גם לארצות-הברית ולרוסיה אין זכות להחזיק בנשק גרעיני. לאחרונה פרסם קיסינג'ר מאמר בו כתב כי הגיעה העת שארצות-הברית ורוסיה ישמידו את מצבורי הנשק הגרעיני שלהן. ישראל יכולה להיות זו שתוביל מהלך כזה אם היא תיישם את לקח שואת היהודים.

כל זה גורם לי לעצב רב. כשהייתי ילדה בשנות הארבעים במלבורן, סיפרה לי אמא שלי מה היטלר עשה ליהודים. גדלתי עם הידיעה הזו שהפכה לחלק מהמבנה הנפשי שלי. העבודה שלי כל השנים מיועדת למנוע מלחמה גרעינית ולמנוע דליפה מכורים גרעיניים, והיא תוצאה של הידיעה על השואה משחר ילדותי.

מה בין נשק גרעיני וביטחון?

עו"ד מרב דתן, גרינפיס

נשק גרעיני מהווה סכנה גלובלית ושימוש בנשק גרעיני הוא בעל השלכות גלובליות. הביטחון של ישראל קשור לביטחון בינלאומי, בעוד ישראל מושפעת מהתפתחויות בשדה הביטחון הבינלאומי והאזורי וגם משפיעה עליהן. על אף זאת, נוטה ישראל להתמקד אך ורק בהשפעות החיצוניות עליה ואינה נוטה לעסוק בהשלכותיה של המדיניות הישראלית, במיוחד בתחום הגרעין, על הביטחון הבינלאומי והאזורי ועל תוצאות מדיניות זו על תושבי ישראל. מדיניות ביטחון "גרעינית" מתבססת על מושג ההרתעה, שמשמעותו המעשית היא איום בהשמדה המונית ובהשמדה הדדית. מדיניות זו נסמכת על התפיסה לפיה שימוש בנשק גרעיני הוא כה מאיים, כך שהוא מונע למעשה את יישומו. הקושי המובנה אל תפישה זו נובע מאי יכולתה להיות ישימה בכל מצב מתוח ואם יש בה ולו סדק שגוי אחד, אין ממנה ומהשימוש בנשק גרעיני דרך חזרה.

תשע מדינות מחזיקות כיום בנשק גרעיני: ארצות-הברית, רוסיה, סין, צרפת, בריטניה, הודו, פקיסטן, צפון קוריאה וישראל, על פי מקורות זרים. לפיכך יותר ממאה-ושמונים מדינות הסיקו כי נשק גרעיני אינו דרוש עבור ביטחונן ובחרו שלא לפתחו. מדינות אלה ויתרו על ייצור והחזקת נשק גרעיני לא בגלל חוסר יכולתן לעשות זאת. שבדיה, ארגנטינה וברזיל, למשל, החלו לפתח יכולת גרעינית, אך ויתרו על ייצור נשק גרעיני מתוך הכרתן כי אין קשר אמיתי בין גרעין וביטחון. דרום-אפריקה, שייצרה בעבר פצצות גרעיניות, פירקה אותן והצטרפה לאמנה לאי הפצת נשק גרעיני. אוקראינה, שהייתה חברה ברית-המועצות, החזיקה בנשק גרעיני אך ויתרה עליו לאחר פירוק ברית-המועצות וחתמה אף היא על האמנה.

הסכנה הגרעינית קיימת גם אם היא אינה נראית ואינה מורגשת והיא משמשת כתירוץ מלחמתי. המחשה לכך היא מלחמת לבנון השנייה, אשר תוארה על ידי פרשנים ישראלים כמערכה ראשונה מתוך מלחמה אזורית גדולה ומורכבת יותר. מלחמה זו עלולה, לפי אותם הפרשנים, לכלול גם שימוש בנשק גרעיני על ידי איראן נגד ישראל. איראן ומדינות ערב,

לעומת זאת, מוחות כבר שנים במגוון פורומים בינלאומיים על מדיניות הגרעין של ישראל. ארצות־הברית אמנם מגינה על ישראל בפורומים האלה, אך בשנים האחרונות היא מפחיתה את התנגדותה כלפי המדינות המגנות את ישראל על מדיניות הגרעין שלה.

מדיניות הגרעין של ישראל היא נושא מרכזי במספר פורומים בינלאומיים הדנים בנושאי ביטחון בינלאומי, פירוק נשק ופירוק נשק גרעיני, בהם:

1. הוועדה של האו"ם אשר דנה בנושאי ביטחון לאומי ופירוק נשק. בוועדה זו חברות כל מדינות העולם. מדי שנה היא מעבירה החלטה (על פי הצבעה), המתארת את ישראל כמקור הסכנה של התגרענות המזרח התיכון.
2. המפגש השנתי של הסוכנות הבינלאומית לאנרגיה אטומית. מפגש זה הוציא מטעמו החלטה אשר קראה לישראל להסכים לפיקוח בינלאומי על מתקניה הגרעיניים.
3. המפגש הקבוע של המדינות שהצטרפו לאמנה לאי הפצת נשק גרעיני. מפגש זה הוציא קריאה מטעמו לישראל להצטרף לאמנה וקרא לכל המדינות החברות באמנה לפעול למען מטרה זו. יש להדגיש, בהקשר זה, כי כל מדינות העולם, פרט לישראל, הודו ופקיסטן, הצטרפו לאמנה זו. צפון קוריאה הצהירה על פרישתה מאמנה זו, אך הצהרתה לא התקבלה על ידי המדינות החברות. ישראל היא המדינה היחידה בעולם שאינה חברה באף אחת מהאמנות העיקריות המתנגדות לנשק להשמדה המונית.

מוצדקות או לא, דרישות אלו מצביעות על כך שמדיניות הגרעין של ישראל היא נושא מרכזי בסדר היום הבינלאומי. אל מול דרישות בהירות אלה, דוגלת ישראל במדיניות של עמימות, הנתפשת על ידי הממסד הישראלי ופרשניו כמדיניות של איפוק וריסון. לעומת עמדה זו, תופשות מדינות אחרות את העמימות הגרעינית הישראלית כמדיניות תוקפנית ואגרסיבית המבוססת על איום מרומז.

הסכנה של התגרענות המזרח התיכון צריכה להדאיג במיוחד את ישראל מכיוון שבהתחשב בגודלה היא עלולה לשלם מחיר גבוה במיוחד. הנושא של נשק גרעיני נתפש במזרח התיכון כקשור לנושא של נשק להשמדה המונית, בכללו נשק ביולוגי וכימי. מספר מדינות באזור מסרבות להצטרף לאמנות נגד נשק ביולוגי וכימי כל עוד ישראל אינה מצטרפת לאמנה לאי הפצת נשק גרעיני. אלו הסיבות שבעטיין המטרה של מזרח תיכון חופשי מנשק להשמדה המונית הוכרה כיעד החשוב לכל מדינות העולם, כולל ישראל.

ישראל תומכת רשמית במטרה זו ונציגיה ממשיכים להצהיר על כך בוועדה לביטחון בינלאומי ולפירוק נשק של האסיפה הכללית של האו"ם. על אף הצהרה זו, טוענת ישראל שמימושה יתאפשר אך ורק לאחר שיושג שלום איזורי יציב ובר-קיימא. גישה ישראלית זו, אשר עושה אבחנה בין נשק גרעיני לבין שלום, נתפשת כבעייתית על ידי שאר מדינות האזור.

משום כל הדברים האמורים, היה אמור להיות אינטרס הישראלי מובהק למצוא דרכים שונות להפחתת המתח הגרעיני באזור. אם ישראל הייתה מבינה את השלכות מדיניותה על ביטחון האזור והעולם, הייתה תדמיתה הבינלאומית משתפרת. כך הייתה ישראל יכולה להעניק תוכן ומשמעות להצהרותיה הפוליטיות על תמיכתה במזרח תיכון חופשי מנשק להשמדה המונית.

כך הצהירה ישראל במפגש האחרון של הוועדה לביטחון בינלאומי ולפירוק נשק של האסיפה הכללית של האו"ם:

ישראל נותרת מחויבת לחזון מזרח תיכון חופשי מנשק כימי, ביולוגי וגרעיני וחופשי מטילים בליסטיים. על אף זאת אנו ריאליים מספיק כדי לדעת שבמציאות הקיימת במזרח התיכון, חזון מרום זה לא עומד להתרחש בעתיד הקרוב. ישראל מאמינה שהמציאות הפוליטית הקיימת במזרח התיכון מכתובה גישה הדרגתית, בבחינת צעד אחר צעד. תהליך זה צריך להתחיל עם צעדים בוני אמון, שייבחרו בקפידה כך שלא יגרעו מהביטחון של אף אחת ממדינות האזור. לאחר מכן ניתן יהיה לבסס יחסים של שלום, פיוס, הכרה הדדית ושכנות טובה עד כדי אמצעים לבקרת נשק קונבנציונאלי ולא קונבנציונאלי. במשך הזמן יכולה מציאות חדשה זו להוביל למטרות שאפתניות יותר, כגון הקמת אזור חופשי מנשק גרעיני, הנתון לאימות הדדי. (תרגום לא רשמי מאנגלית)

השאלה המתבקשת מדברי ישראל היא כיצד ניתן לצקת משמעות ותוכן למושג שננקט על ידה של 'צעדים בוני אמון'. ישראל יכולה לעשות שימוש יצירתי, למשל, בראייה היסטורית רחבה, שמעידה על מזרח תיכון שהיה אחר לפני הקמת מדינת ישראל. יהודים, ערבים ופרסים חיו באזור, על פי רוב, ביחסי שכנות טובים ומעשירים הדדית במשך מאות ואפילו אלפי שנים. במובן זה, המתוחות שנוצרה מאז הקמת מדינת ישראל היא בבחינת החרג ולא

הנורמה. אלו הן גם שלוש התרבויות שמייצגות את מוקדי הקונפליקט הגרעיני כיום במזרח התיכון, שמתקיים בין ישראל, איראן ומדינות ערב. המושג צעדים בוני אמון בהקשר העידן הגרעיני, שהוא כשלעצמו חריג היסטורית, צריך לכלול, בין השאר, את יישומן של ההצעות הבאות:

לאחרונה הוגשה על ידי הוועדה לנשק להשמדה המונית המלצה מס' 12 שהופיעה בדו"ח מטעמה. ההמלצה קוראת לתמוך בכינון אזור חופשי מנשק להשמדה המונית במזרח התיכון כחלק מתהליך שלום כולל. הוועדה מתייחסת להמלצתה כצעד בונה אמון לקראת שלום אזורי כולל ובינתיים קוראת למדינות באזור, כולל ישראל ואיראן, להתחייב שלא לבצע פעולות העשרה של דלק גרעיני ועיבודו על שטחיהן. כמו כן, נדרשות מצרים, איראן וישראל להצטרף למדינות אחרות במזרח התיכון ולאשרר את האמנה להחרמת ניסויים גרעיניים.

הצעה נוספת קשורה לתהליך השלום. במסגרת תהליך אוסלו הוקמה קבוצת עבודה בנושא בקרת נשק וביטחון אזורי. קבוצה זו הגיעה למבוי סתום מאז 1995 ולא הצליחה להתקדם בעבודתה בגלל אי הסכמה על הנושא הגרעיני. הבדלי הגישות נבעו ממחלוקת אחת בסיסית: בעוד שלגרסתה של מצרים היה צורך לברר תחילה את הנושא הגרעיני על מנת לדבר על ביטחון אזורי, הרי שישראל סברה כי בנושא הגרעיני ניתן לעסוק אך ורק לאחר שיושג שלום אזורי כולל ובר קיימא. מיותר לומר, כי הגישות המנוגדות, הקוראות לגרעין תחילה או אוטופיה תחילה, יוצרות מצב של קיפאון שיכול להפגיר רק אם המדינות יקבלו את הקביעה שיש להניח את כל הנושאים על שולחן הדיונים וכי לא ניתן לדבר על שלום אזורי ללא דיון בגרעין ולא ניתן להפריד את הגרעין מפתרון אזורי כולל.

חשוב מאוד גם לקיים צעד בונה אמון בתוך מדינת ישראל על ידי יצירת דיון פנימי בנושא הגרעיני. דיון כזה יוכל לשחרר את העמימות הגרעינית המופנמת כנורמה בקרב הציבור הישראלי והוא עשוי לחולל שינוי תדמיתי משמעותי כלפי מדינת ישראל. יתרה מזאת, קיום דיון על נושא שנתפש קודם לכן כטאבו, יהפוך את הגרעין לנושא שמתור ורצוי לדבר עליו, להרהר בו ואולי אף לערער על נחיצותו. מעניין לציין כי ההנהגה הישראלית, ובהמשך הציבור בישראל, מרבים לעסוק בנושא הגרעיני האזורי, בעוד שתשומת לב שולית עד כדי אפסית ניתנת לנושא פירוק הנשק באופן כללי כאמצעי לפתרון של שלום ולהפחתת המתח באזור. לשם ההמחשה, המונח disarmament מתורגם לעברית כ"פירוק מנשק" אלא שבעוד פירוק מנשק מדבר על ההיבט הפיזי – למעשה dismantlement באנגלית –

פירוקו של הנשק, disarmament, משמעו שינוי במדיניות. בשיח הדומיננטי גברי בישראל המבוסס על תפיסת ביטחון צבאית, צמצום ההסתמכות על נשק גרעיני עדיין לא נתפשת כדרך מעשית ורלוונטית להשגת אותו הביטחון.

הגרעין הוא מקשה אחת, אשר כוללת היבטים ביטחוניים (חוץ ופנים), סביבתיים, בריאותיים, וכלכליים, ומכאן היה ניתן להניח כי זכותו של הציבור בישראל לדעת את תכניו של נושא זה. על אף זאת, אף מדינה בעלת נשק גרעיני לא קיבלה את ההחלטה לפתח נשק כזה על בסיס תהליך דמוקרטי. החלטה זו משקפת סדר עדיפויות לאומי ששם את הדגש האידיאולוגי על תפיסת ביטחון המושתתת על איום להשמדה המונית, ובהמשכה מוקדשים מרבית משאביה של המדינה לתחום זה. אל מול הכרעה אידיאולוגית ותקציבית זו, נדחקים לשוליים צורכיהם הביטחוניים האמיתיים של האזרחים: ביטחון כלכלי, חינוך, בריאות, איכות סביבה ופיתוח המדינה לרווחת כלל תושביה. במילים אחרות, השקעה ערכית ותקציבית ברווחת תושבי המדינה תוביל ממילא לשינוי התפישה הביטחונית השלטת.

באשר להשלכותיו של המפעל הגרעיני על איכות הסביבה ועל בריאות האזרחים, קיימות על כך תהיות רבות, אך מעט מידע ומעט תשובות. מדי פעם עולות יוזמות משפטיות שתובעות מידע על בריאות עובדי המפעל הגרעיני ופיצויים לחולי סרטן שעבדו במקום. נשמעו גם דיווחים על דליפות מהכור שנובעות ממצבו הרעוע. בהקשר לכך, ידוע כי הכור בישראל פעל בהספק הגבוה פי ארבעה או חמישה מהמקובל לכורים דומים בעולם. עבודה בהספק כזה גורמת להזדקנות מזוהרת של הכור. לפי דו"חות פנימיים, שנוסחו בדימונה, הכור סובל מנזק חמור כתוצאה מקרינה. לפי תמונות לוויין רוסי, יש בסביבת הכור בעיה קשה של זיהום שנובעת כנראה מהמתקן לטיפול בפסולת. פסולת גרעינית ידועה כבעיה גלובלית, אשר לא קיים לה פיתרון, בעוד סיכונו של החומר האמור לתושבים נותר בעינו במשך עשרות אלפי שנים. לשם ההמחשה, בניית מפעל גרעיני במציאות כזאת, כמוה כבניית בית נטול אסלה, אלא שבמקרה הנדון המדובר בפסולת רדיואקטיבית.

לסיכום, מדינה שמחזיקה בנשק גרעיני יוצרת איום כלפי עצמה משום שהיא יוצרת דינאמיקה של חשדנות וחשדות. חשדות אלו משמשות כתירוץ ומניע עבור מדינות אחרות לפתוח במרוץ לפיתוח נשק להשמדה המונית על סוגיו השונים, כולל נשק ביולוגי וכימי, הידוע כנשק גרעיני לעניים (poor man's nukes). כל אלה מאיימים בסופו של דבר על המדינה בעלת הנשק הגרעיני ועל כלל תושביה.

עוד ביטחון כזה ואבדנו: התפוררות החברה האזרחית בשם הביטחון

חדוה אייל, "אשה לאשה" – מרכז פמיניסטי חיפה

לא ניתן לדבר על חברה אזרחית ועל ביטחון מבלי להזכיר כי בשבועיים האחרונים נרצחו 5 נשים, בשל היותן נשים:

8.1.07 מעיין בן חורין, בת 18, ממושב יובלים

11.1.07 רים אלקאסם, בת 36, חיפה

16.1.07 חמדה אבו ג'אהם, בת 19, רמלה

22.1.07 נטליה שפירוב, בת 25, בת ים

22.1.07 גלית רצאבי, בת 35, מרחובות

השאלות בהן ארצה לדון אתכן היום הן אם ישנה חברה אזרחית בישראל ואם היא קיימת, מה תפקיד הביטחון בהתפוררותה של חברה אזרחית זו?

אתחיל עם ההנחה כי חברה אזרחית אכן קיימת, אם כי היא מצומצמת ומוגבלת ביכולתה. יש להדגיש כי קיומו של כנס כזה מדגים את פעילותה ונוכחותה של החברה האזרחית, שאחד מתפקידיה הוא לדון באופן ביקורתי על החברה הישראלית ועל תהליכים חברתיים להם אנו שותפות, מרצון או מכפייה.

חברה אזרחית בנויה על מערך של תנועות חברתיות, אשר מעמידות במרכז את צורכי הפרט, את חירותו וזוהתו והיא פועלת ומזהה את עצמה בנפרד ואף אל מול המדינה ומוסדותיה.

במציאות ישראלית שכל כולה משבר כלכלי, פערים חברתיים ועוולות של כיבוש נוצר לכאורה כר פעולה נרחב למחאה "בועטת" של תנועות וארגונים אזרחיים רבים. על אף זאת, המחאה לא תמיד נשמעת ויש קושי גדול לגייס אזרחיות/ים רבות לפעילות מחאה בשטח. במובן זה, יש קושי רב ביצירת סדר יום חברתי אלטרנטיבי למדיניות השלטון.

הסיבה המרכזית לקושי בקיום פעילות מחאה כרוכה בעובדה כי מדובר במדינה וחברה מיליטריסטית.

במדינה בה השפה המדוברת הנפוצה היא שפת מלחמה ומדון, מצופה מן החברה האזרחית לשמור על הסדר הקיים, לפיו הביטחון הצבאי בראש והחברה האזרחית משמשת לו עורף. כך שומר השלטון על האזרחים בעורף ועל חברה אזרחית עם נראות נמוכה וגיוס נמוך יחסית של מחאה אזרחית:

- יציירת תודעה קולקטיבית של מצב מלחמה מתמשך, התובע התגייסות אזרחית, שאינה נעשית תמיד מבחירה.
- אי לגיטימציה למחאה, על סוגיה השונים, נגד השלטון ובאמצעות כך השתקה של קולות מגוונים בחברה האזרחית.

התודעה הקולקטיבית הזו מופנמת בציבור הישראלי באמצעות השרשת מושג הביטחון הצבאי הדומיננטי. התפישה לגבי הביטחון בחברתנו מצטמצמת לכמות הטילים שיש לישראל ולאסטרטגיות מלחמה עכשוויות ועתידיות. אנו חיות בחברה מיליטריסטית, בחברה צבאית, המקפידה להנציח את האיום הביטחוני – מלחמתי באמצעות כיבוש מתמשך בשטחים ועל ידי תפישת המרחב המזרח תיכוני כמאיים על חיינו.

במציאות הזו, מתפקדת החברה האזרחית בתוך משבצת ברורה וסגורה, שהיא העורף היהודי. תפקידי העורף תחומים וברורים – התיישבות, שליחת הבנים למלחמה, ילודה, שמירה על המורל הלאומי והתגייסות למאבק מלחמתי מתמיד. במצב כזה, אין יכולת ואפשרות להעלות על סדר היום מאבקים חברתיים המשמעותיים לחיינו, כמו מאבקים כלכליים ופעילות למען זכויות אזרחיות שוות. כל זה מקבל משנה תוקף כאשר המדובר בתחומי חברה, עבודה, חינוך, בריאות ועוד של פלסטינים אזרחי ישראל. במובן זה, ביטחוננו הקיומי, הנובע מרווחה כלכלית, חברתית, בריאותית, חינוכית ועוד, נותר משני ושקוף אל מול הביטחון הצבאי.

בתוך מציאות החיים בישראל הבנויה על פחד והתכוננות מלחמתית מתמדת, שתוצאתה המרכזית היא מחסור כלכלי של רוב התושבים, לא נותר מרחב פעולה למאבקים אחרים והרוב עסוקים בקיום הישרדותי בלבד.

בזמן המלחמה האחרונה גויס העורף למען חיזוקו של הצבא ובמטרה לשמור על מורל החיילים והאומה כולה. על העורף הוטל תפקיד קריטי, שתומללל בדיוקנות על ידי ראש

הממשלה, אשר אמר כי התנהגותו של העורף תקבע את משך המלחמה. זאת כמובן מבלי שראש הממשלה דאג לקיים דיון אמיתי על נחיצותה של מלחמה זו.

מיד עם סיום המלחמה ביקשו האזרחים בעורף להעלות על סדר היום הציבורי את מצוקתם הכלכלית והנפשית, אך נתקלו בחומת השתקה בצורה ולא הצליחו לזכות בנראות ציבורית ותקשורתית ראויה. הדיון הציבורי שעלה, עם סיום המלחמה, הוביל מיידית אל מסע הפחדה כלפי האזרחים מפני המלחמה הבאה. זהו שיח מעגלי המזין מצב מלחמתי תמידי, כלומר, מיד עם סיום מלחמה אחת עוסק השלטון והציבור בהכנה למלחמה הבאה, בשיפור ביצועי הצבא ויעילותו המבצעית, בהקצאת תקציבים נוספים לצבא ובבחירת מושיע־רמטכ"ל חדש.

לשם ההמחשה של כל האמור, ביום רביעי שעבר התארגנו נשים להפגנה בשכונת הדר בחיפה על מנת לציין את רציחתה של רים אלקאסם ולמחות על חוסר הביטחון של הנשים באזור. כמה שעות לפני ההפגנה התקשרה אליי כתבת מאחד מערוצי החדשות ואמרה לי כי היא לא תוכל להגיע (על אף שהבטיחה) מאחר והרמטכ"ל מגיע לחיל הים בחיפה. כמי שקיבלה קלף מנצח לידיה, מיד הגבתי ואמרתי לה כי על כך בדיוק אני מדברת, כי הגנה הוכחה נוספת לעובדה שנושאי צבא בישראל דוחקים החוצה את ביטחוננו כאזרחיות. הכתבת ענתה לי בכעס ואמרה "תסכימי אתי שזה (הרמטכ"ל) יותר אקטואלי...". מקרה זה ממחיש את קיומה הלא לגיטימי והלא מוכר של החברה האזרחית, אלא רק כאשר היא מוכנה לתפקד כעורף לצבא ול"ביטחון" הצבאי.

אנו, כחברה אזרחית, מתקשים להתמודד עם שאלת "המחירים" שאנו משלמים בעקבות המלחמה: על האובדן, על השכול, על הטרומה. אנו ממהרים לחזור ל"שגרה" מבלי לעצור רגע ולבחון באמת ולעומק את מה שקרה לנו. איני מפסיקה לתהות מה כל כך מפחיד בזה, עבור מי מסוכן ומי באמת יפסיד מכך, ואיך בתוך המציאות הזו ניתן ליצור חלופות מדיניות ולמנוע המשך מלחמות.

מיהו העורף וממה הוא מורכב? החברה הישראלית אינה הומוגנית ואחידה. זו חברה אתנית, מעמדית ובלתי שוויונית עם פערים חברתיים, כלכליים ועדתיים בין אשכנזים, מזרחים, מהגרים דוברי רוסית ויוצאי אתיופיה ובבסיסה אפליה שיטתית נגד האוכלוסייה הערבית. קיימים בה כוחות חברתיים־פוליטיים המבקשים לשמור על ההפרדה, האפליה והפערים. הצבא משמש כגוף המרכזי דרכו משתמרים יחסי הכוח והוא זה המעניק לקבוצה הדומיננטית – האשכנזית־חילונית את מעמד הבכורה.

מול הקבוצה המרכזית-דומיננטית מתקיימות פריפריות גיאוגרפיות וחברתיות: הפריפריה הגיאוגרפית, הכוללת את אותם יישובי ספר בצפון ובדרום המאוכלסים ברובם על ידי מזרחים ומהגרים. זו החברה המתפקדת כעורף, אשר סופג לאורך השנה את האיום המלחמתי המתמיד. זו גם הקבוצה המורחקת מעמדות ההשפעה, הסובלת ממצוקה כלכלית ומאי השקעה כלפיה בכל תחומי החיים האזרחיים. זוהי חומת המגן האנושית שעולה על סדר היום רק כאשר היא נדרשת להוכיח את עמידותה כעורף.

לצד הפריפריה הגיאוגרפית, קיימת פריפריה חברתית המתקיימת גם במרכז הארץ, וכוללת נשים חד הוריות, עניות/ים, תושבות/ים שכונות, שהמאפיין המרכזי שלהן הוא צבע העור של תושביהן. עבורן/ם הגיוס לצבא הופך לבעל משמעות רבה, בהיותו כרטיס כניסה חברתי. הזירה הצבאית מאפשרת לכאורה, ורק לכאורה, לפריפריה החברתית והגיאוגרפית ביטוי עצמי ומוביליות חברתית. זו הסיבה מדוע אנו רואות מספר רב יותר של מזרחים ומהגרים המבקשים להתגייס לצבא. מוביליות זו משולה לתפישתי למרוץ עכברים, להלן ריצה במקום, תנועה ללא התקדמות, מרוץ המשמר את הדיכוי.

אזור הולדתי יכול לשמש דוגמה לכך. המושב בו גדלתי, בצפון ישראל, חיים בו תושבים מזרחים. במשך שנים חשו בנות ובני המקום חוסר שייכות לחברה הישראלית ולמעשה, ביישובם שם, הם גויסו לשמש חומת מגן אנושית על הגבול הצפוני. במשך שנים הנערים במושב השתמטו מגיוס ליחידות קרביות, פעולה שנתפשה בעיניהם כפראיירות, כמשהו שאינו קשור בהם ורובם, במשך דורות, בחרו לשמש בצבא כטבחים. עם קריסת החקלאות בשנים האחרונות השתנתה מגמה ותיקה זו וגברים רבים בחרו להצטרף לצבא קבע, ששימש פתרון כלכלי עבורם.

אותו הסדר חברתי המייצר לכאורה כרטיס כניסה לחברה הפריווילגית הישראלית, מונע מאזרחים פלסטינים בתוך ישראל להתגייס, והמשמעות היא מניעת זכויות אדם בסיסיות מהם והדרה מעמדות השפעה בחברה ובשלטון הישראלי. האוכלוסייה הפלסטינית מהווה גם פריפריה נפרדת ושקופה לחברה ולמדינה וסובלת מיחס גזעני כלפיה. מצבי מלחמה ממחישים זאת ביתר שאת ובמיוחד המלחמה האחרונה, בה נותרו הפלסטינים בתוך ישראל חסרי הגנה, נטולי מיגון וללא פיצויים לאחריה.

תפקיד הצבא כ"כרטיס כניסה" למוביליות חברתית רלוונטי גם לקבוצות מיעוט פוליטיות מופלות אחרות, כמו לנשים, אשר מבקשות בחלקן להתגייס ליחידות קרביות, וגם לבדואים ולדרוזים.

המאבק של קבוצות "שוליים" בארץ איננו יוצא כנגד מקומו של הצבא בחיינו, אלא מתנהג בצורה המאפיינת מוטיבציה הישרדותית. כל קבוצה מנסה להשתייך למעגל הצבאי ודרכו להתקדם, להשתייך ובה בעת לנסות לשמור על בידולה וייחודה הקבוצתי. התוצאה שנובעת מכך היא העדר סולידאריות בין הקבוצות הללו. מכאן, שמה שיכול היה להיות מקור משותף להתנגדות ולמחאה חברתית אזרחית, מגויס ומשמר את תפקיד החברה כעורף. ד"ר יגיל לוי מצביע על טקטיקה הננקטת על מנת לשמר את גיוס הפריפריה. טענתו היא כי הכיבוש, הירי, ההרג והלחץ המופעלים נגד הפלסטינים בשטחים הכבושים, מחזקים ומעבים את מצב הלחימה המתמשך ובולמים כל מחאה חברתית או נטישה מצד הפריפריה. עבור חלקים מהציבור בפריפריה, משמען של אותן פעולות צבאיות הנעשות בשטחים הכבושים הוא שדמם של האזרחים בישראל אינו הפקר ואין זו אלא מלחמת אין ברירה. פעולות צבאיות אלה מעניקות לציבור הישראלי תחושה של הגנה ושותפות גורל. באותה עת, המסר הגלוי והמוסתר המופנה אל החברה האזרחית הוא שאין זה הזמן לשבור כלים או למחות ויש להתגייס, להתאחד ולהתפייס בינינו לבין עצמנו ולהותיר את המצוקה הכלכלית והחברתית בצד, מושקת. כך פועל הצבא כמנגנון להשתקה חברתית ומונע פעולה בזירה הציבורית-אזרחית.

כל האמור מייצר התפוררות, כמעט מוחשית, של החברה האזרחית. השתקת ומניעת המחאה האזרחית ואי הלגיטימציה להשמעת קולות שונים מצד האוכלוסייה עוצר את קיומו של דיון עמוק ואמיתי ומונע שיח ציבורי על המרוויחים והמפסידים מהמצב המלחמתי המתמיד.

המחשה לכך יכולה להיות פעילות ארגוני החברה האזרחית בעת מלחמת לבנון השנייה. הארגונים התגייסו לספק את צורכי האזרחיות/ים שלא ניתנו על ידי הממשלה, באמצעות אספקת חבילות מזון, תמיכה נפשית ונחמה עבור האזרחיות/ים בצפון. אותם ארגונים, שבעת המלחמה מילאו את תפקידה של המדינה, הפכו עם תום המלחמה לאיום על הממשלה. כאשר חלק מן הארגונים הללו, הנמצאים בעורף, ביקשו בעת ולאחר המלחמה למחות נגדה ונגד ההחלטה לצאת אליה, הם נתפשו מיד כבוגדים וכמחלישים את אחדות האומה. חלק מן הארגונים הללו הסתפקו באספקת מזון והפעלת קווי חירום וסיוע, ובחרו לא למחות

נגד המלחמה. לעומת זאת, התארגנויות חדשות שנוצרו באותה עת, כמו של 'נשים נגד המלחמה', זכו מצד רוב האזרחים והתקשורת לגינוי והנשים הללו נתפשו כבוגדות ופוגעות במאמץ המלחמתי. אין פלא, אם כך, שהתארגנות כמו זאת הושתקה.

לסיכום דברי, ברצוני לטעון כי אנו, האזרחיות/ים בישראל, מהוות תוצר של תפישה ביטחונית לאומנית כובשת. הפחד הוא הקוד המכתיב לנו את כל תחומי חיינו ואיננו נעצרים לבדוק מדוע אנו במצב כזה ואלו מחירים אנו, תושבות ותושבי האזור, משלמות על מציאות זו.

כחברה אזרחית, עלינו ללמוד להלך על הקו הדק שבין שמירה על זהויות שונות לבין סולידאריות וקבלה. כדי להרחיב את המעגל החברתי האזרחי עלינו לפתוח ולברר את מושג הביטחון הצבאי המצומצם ולהרחיב את מושג הביטחון כך שיכיל את כולנו, את ביטחון כל הקבוצות השונות בחברה – פלסטינים, מזרחים, אשכנזים, מהגרים, נשים וגברים. ביטחון יכול לחזק את החברה האזרחית רק אם נצליח לשבור את הדפוסים הקיימים ולהבין שביטחון הוא לא צבא, אלא חיים בכבוד ותוך שוויון לכל אזרחיות ואזרחי המדינה. הבה נשבור את הרצף של יורים ובוכים, נפר את האדישות שלנו אחד כלפי השני, נסיר מתוכנו את הגזענות והעיוורון כלפי הפלסטינים, כלפי מהגרות וכלפי כל קבוצה חברתית אחרת הסובלת מאפליה.

אולמרט אמר בעת המלחמה שהעורף יקבע את המשכה ואני אומרת לעומתו, שאנו יכולות לקבוע, כחברה אזרחית, את סיומן של מלחמות מיותרות ולשבור את הרצף האלים הזה.